

ניסן התשפ"ג
אפריל 2023

"עליך לבצע את תפקידך בכל מחיר": קרבות לטרון וגבורת האלחוטאית הדסה לִמְפָּל אל"ם בדימוס דניאל רוזן

תמצית

ביום שישי, ה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948, התקיים בתל אביב טקס הכרזת העצמאות של מדינת ישראל. דוד בן-גוריון, אז ראש מנהלת העם, רשם ביומנו: "בארבע אחה"צ הוכרזה העצמאות היהודית והוקמה המדינה. גורלה בידי כוחות הביטחון".¹

למחרת הקמת המדינה, ב־15 במאי 1948, פלשו לישראל הצבאות הערביים הסדירים של סוריה, עיראק, עבר-הירדן ומצרים. עד ההפוגה הראשונה, שנכפתה בידי מועצת הביטחון של האו"ם ב־11 ביוני 1948, היה מצב צה"ל בכי רע. מספר יישובים ננטשו (הר־טוב, בית הערבה, קליה, נווה יעקב, עטרות) ומספר יישובים נפלו בידי האויב (הרובע היהודי בירושלים, גוש עציון, משמר הירדן, רמת רחל, ניצנים, מסדה). כוחות הלגיון הערבי, צבאה של ממלכת עבר-הירדן, חסמו את הדרך לירושלים באזור לטרון. ירושלים, עם מאה אלף תושבים יהודים, הייתה במצור. המצב בירושלים היה נואש.

המטה הכללי של 'ההגנה' הקים בחיפזון חטיבה חדשה, חטיבה שבע, שעליה הוטל לפרוץ את הדרך לירושלים.² החטיבה ביצעה שני מבצעים התקפיים שנועדו להשתלט על מתחם לטרון, שכשלו: מבצע בן נוו א' ב־25 במאי ומבצע בן נוו ב' בליל 30–31 במאי.

במבצע בן נוו ב' פרץ כוח של חמישה זחל"מים לחצר משטרת לטרון, אך לא היה ביכולתו להחזיק במתחם. פלוגת חי"ר שהייתה בעתודה נדרשה לנוע בעקבותיו ולטהר את המתחם, אך בדרך אל היעד עלו החיילים על מוקשים והפלוגה לא הגיעה ליעד. הזחל"מים והלוחמים של הכוח הפורץ נפגעו באש האויב. כשהתברר שהכוח לא יכול היה להחזיק ביעד ניתנה פקודת נסיגה, וזחל"ם בודד פינה את הפצועים ונסוג.

קולה של האלחוטאית בזחל"ם מפקד הכוח הפורץ, הדסה לִמְפָּל – נערה בת 19, ניצולת שואה, ללא בית, ללא כתובת – היה הקול האחרון שנשמע מחצר משטרת לטרון, עד שנאלם.

לטרון – המפתח לפריצת המצור על ירושלים

ערב הקמת המדינה הייתה ירושלים הנצורה במצב נואש. במבצע נחשון, גדול המבצעים באותם הימים, בין ה־3 ל־10 באפריל 1948, עלו לירושלים ארבע שיירות. במאי 1948, בתום מבצע נחשון, המצב בירושלים הלך והחמיר: המזון והתחמושת אזלו; הלגיון הערבי תקף את העיר; גוש עציון נכנע; עטרות, נווה יעקב והר־טוב פונו.

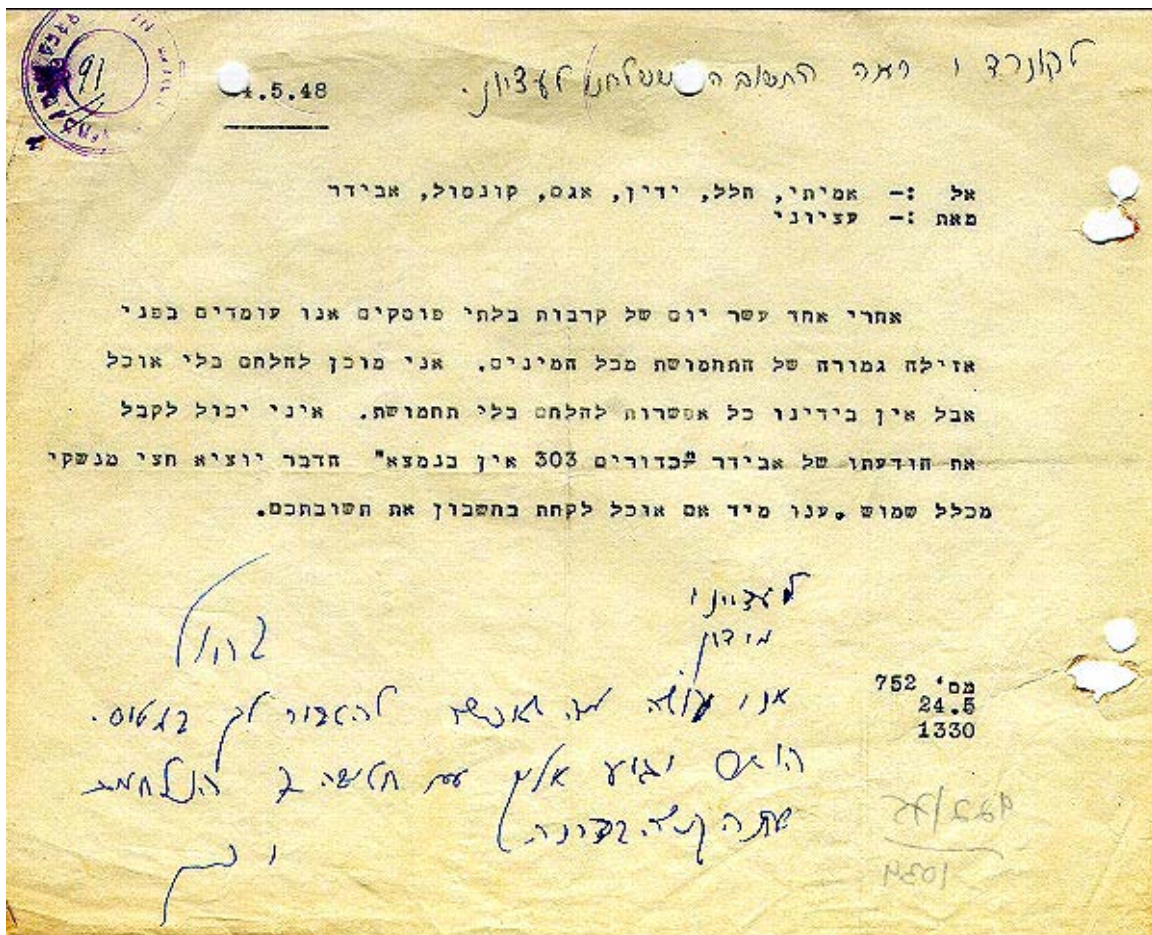
1 יומן בן-גוריון, 14 במאי 1948, ארכיון בן-גוריון (להלן: אב"ג), 221909.

2 צה"ל הוקם כשבועיים לאחר הקמת המדינה: ראש הממשלה דוד בן-גוריון חתם על פקודת צבא הגנה לישראל ב־26 במאי 1948, וב־31 במאי פורסמה פקודת יום להקמת צבא הגנה לישראל.

ב־8 במאי 1948 החל מבצע 'מכבי' לפריצת הדרך לירושלים. במהלך מבצע 'מכבי', ב־12 במאי 1948, מנע כוח של 'צבא ההצלה' שנפרס בדיר'איוב ובאזור לטרון, מעבר שיירה גדולה, שנשאה בעיקר תותחים, אספקה ותחמושת, מחולדה לירושלים. שרידי השיירה התארגנו במחנה המעצר בלטרון, אך למחרת בבוקר נפתחה הפגזה על המחנה, ושרידי השיירה נסוגו.

ב־13 במאי עבר הפיקוד על מבצע 'מכבי' לידי מפקדת חטיבת גבעתי. בליל 15–16 במאי, כמעט ללא התנגדות, כבשו כוח מחטיבת הראל את דיר'איוב וכוח מחטיבת גבעתי את אזור לטרון, השולט על הדרך לירושלים. רק מאוחר יותר התברר פשר הדבר: מפקד 'צבא ההצלה' קאוק'גי, שכוחותיו איישו עמדות אלה, פקד על כוחותיו להתרכז בצפון המשולש לשם התארגנות, בסברו שנטל המערכה בארץ ישראל עובר לכוחות צבאות ערב הסדירים. מפקדת הלגיון הערבי סברה שכוחות 'צבא ההצלה' עדיין מחזיקה באזור לטרון, והאזור ננטש אפוא מכוחות אויב.

ב־15 במאי 1948 עזבו אחרוני הבריטים את אזור לטרון, לאחר שמילאו את משימתם האחרונה: אבטחת שיירה צבאית בריטית עם 250 כלי רכב, שעזבה את ירושלים בדרכה לחיפה.

אני מוכן להלחם בלי אוכל אבל אין בידינו כל אפשרות להלחם בלי תחמושת

מברק שנשלח (באיתות מורס) מירושלים הנצורה למטכ"ל ב־24 במאי 1948. עצינוני – דוד שאלתיאל, לימים אלוף, מפקד מחוז ירושלים; אמיתי – דוד ברגוריון; הלל – ישראל גלילי; ידן – יגאל ידן, לימים רב'אלוף, ראש אגף המבצעים במטה בתל אביב; קונסול – סא"ל אמנון (רודי) זעיר (קליינר), 'נציגות' ירושלים במטה בתל אביב; אבידר – יוסף אבידר, לימים אלוף, ראש אגף אפסנאות (אג"א) במטה בתל אביב; קונרד – משה (מונדק) בריתקווה, לימים אל"ם, עוזר ראש אגף המבצעים לחזיתות מרכז ודרום. מקור: ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון.

ב־16 במאי עברה לירושלים מכונית משורינת בודדת (שיירת היתום), בליל 17–18 במאי עברה לירושלים שיירת אספקה בת 60 מכוניות. מחסור חמור בכוחות לוחמים הביא לנטישת המוצבים באזור לטרון: כוחות הראל הוזעקו לקרבות מול הלגיון הערבי בירושלים, וכוחות גבעתי נקראו לבלום את הפולש המצרי מדרום.³

ב־19 במאי 1948 כתב בן־גוריון ביומנו: "עלינו למהר ולנצח שני גנרלים המאיימים על ירושלים: רעב והלגיון".⁴ היה הכרח לפרוץ את הדרך אל העיר ולהביא אליה אספקה, תחמושת ותגבורת כוחות לוחמים.

האויב

הלגיון הערבי פלש לארץ ישראל ב־15 במאי 1948 בכוח של כ־9,000 חיילים והציב מפקדת דיביזיה ברמאללה, חטיבה 1 נפרסה עם גדוד בגייפתיק (גדוד זה השתתף בלחימה בגוש עציון ובנווה יעקב) וגדוד בציר שכם – טול כרם, חטיבה 4 נפרסה עם גדוד ברמאללה וגדוד ביריחו וחטיבה 3 נפרסה בבני סמואל ובדיר טריף.

הגדוד הרביעי של הלגיון הערבי תפס ב־18 במאי את העמדות שפנו ונערך בלטרון ועמואס, שטח גבעי בגובה של 300 עד 400 מטר מעל פני הים, השולט על ציר התנועה העיקרי משפלת החוף לירושלים. הדרך לירושלים נחסמה.

הגדוד השני של הלגיון הערבי נפרס ב־24 במאי ממזרח לעמדות הגדוד הרביעי, במתחם יאלו–בית־נובא. יחד עימו נפרסה מפקדת חטיבה 3 וכוח ארטילרי – 8 תותחים 25 ליטראות, 16 מרגמות 3 אינטש, 8 תותחי נ"ט שש ליטראות, 10 תותחי נ"ט שתי ליטראות ו־35 משוריניים עם מקלעים או תותחים שתי ליטראות.⁵

פריסת כוח הלגיון הערבי במרחב לטרון ועוצמתו לא הייתה ידועה למטה הכללי של 'ההגנה', וההערכה הייתה שמרחב לטרון תפוס בידי כוחות מקומיים וחציסדירים.

חטיבה 7 מוקמת בחופזה, בסערת המלחמה

נדרש מבצע התקפי חדש כדי לפרוץ את הדרך לירושלים, אך בידי 'ההגנה' לא היה כוח שיכול היה לבצע משימה זו, ולכן הוחלט להקים במהירות חטיבה משורינת ראשונה, על בסיס כוחות שהיו באגף ההדרכה, שפורק למטרה זו, וריכוז כל המשוריניים והזחל"מים שהיו בארץ (עוד לא היו ברשותנו טנקים).⁶

³ יומן בן־גוריון, 14 במאי 1948: "כמעט כל אנשי המטה התנגדו לדעתי להסתער בכוח יותר גדול ובמרץ יותר עקשני על כיבוש המרחבים סביב כביש ת"א ירושלים, בשטח שבין חולדה ושער הגיא. הנימוק שאין לנו כוח מספיק ואין לנו יודעים מה תכניות האויב... לא רציתי לתת הוראה נגד דעתם של כל אנשי המטה, אולם אני מרגיש שהחמצנו ומחמיצים כיבוש הקובע גורל ירושלים – ואולי גורל המערכה כולה". אבי"ג, 221909.

⁴ יומן בן־גוריון, 19 במאי 1948, אבי"ג 221914.

⁵ אריה יצחקי, **לטרון: המערכה על הדרך לירושלים**, כנה, ירושלים, תשמ"ב – 1982 (להלן, יצחקי, **לטרון**), עמ' 123–147, 192–196; מחמוד אלרוסאן, **מערכ באב־אלואד (מערכות שער־הגיא)**, תרגום: ש. סבאג, **בעיני אויב**, מערכות, 1954 (להלן: אלרוסאן, **מערכות שער הגיא**).

⁶ כשבויעים לאחר מכן הוקמה חטיבה משורינת נוספת – חטיבה 8. מאוחר יותר קיבלה חטיבה 8 את הטנקים הראשונים.

ב-14 במאי ניתנה פקודה להקמת חטיבה חדשה, היא חטיבה שבע, ⁷ בהרכב שלושה גדודים – שני גדודי חי"ר, גדוד 71 בפיקודו של יהודה ורבר, גדוד 72 בפיקודו של צבי גילת (הורביץ), וגדוד 73 עם משוריינים תוצרת תע"ש וזחל"מים, בפיקודו של חיים לסקוב. הפיקוד על החטיבה הוטל על שלמה שמיר (רבינוביץ).

קציני המטה של החטיבה היו ברובם יוצאי הצבא הבריטי, בהם פיטר וולף קצין המבצעים, אהרון חוטר-ישי קצין המנהלה, חיים (ויויאן) הרצוג קצין המודיעין ותדי (תאודור) אריסון קצין הקשר. מטה החטיבה התמקם תחילה במלון בריסטול בתל אביב, ועבר לבית האדום (משכן המטה הכללי של ההגנה). עם ההחלטה לרכז את החטיבה באזור חולדה-נען עבר מטה החטיבה לבסיס סמוך לנען. מטה קדמי של החטיבה נפרס בחולדה.

גדוד 71 כלל 541 איש, מהם 89 קצינים ונגדים מיוצאי הצבא הבריטי, שהיו עמוד השדרה הפיקודי של הגדוד. לרוב הלוחמים היה ידע צבאי מאימונים ב'הגנה', במחנות קפריסין, בנוטרות ובצבא הבריטי. הגדוד התארגן בעין שמר ובמחנה תל-ליתווינסקי (תלהשומר) ועבר לעקרון. הגדוד צויד ב-200 רובים וב-90 תת-מקלע 'סטן'.

גדוד 72 הוקם על בסיס גדוד ב' של אגף ההדרכה, עם שלד פיקוד שכלל מדריכים וחניכים של הקורסים להפעלת נשק מסייע, מרגמות 3 אינטש, מכונות ירייה וחבלה. הגדוד קלט 140 עולים חדשים, מתוך כ-570 לוחמים. בתהליך האיזושובצו רוב דוברי העברית בפלוגת המטה ובפלוגת המסייעת ואילו רוב העולים, שלא ידעו עברית, שובצו בפלוגת החי"ר. הגדוד הועבר ב-19 במאי לנען והחל באימון אינטנסיבי של 10 שעות ביום, כולל שעתיים של אימון לילה. לוחמיו קיבלו 247 רובים, 250 תת-מקלע 'סטן', 18 מקלעים, שלוש מרגמות 3 אינטש וחמש מרגמות 2 אינטש.

גדוד 73 כלל 90 מלוחמי הגדוד השישי של הפלמ"ח לשעבר ביניהם 12 לוחמות, שעברו יחד דרך ארוכה בליווי שיירות לירושלים, וכ-60 לוחמים מחטיבות גבעתי, קרייתי ואלכסנדרוני. ב-24 במאי היו בגדוד 420 לוחמים, בהם עולים חדשים. הגדוד הורכב משתי פלוגות משוריינים ופלוגת זחל"מים – בגדוד היו 10 משוריינים ו-11 זחל"מים. בגדוד שירתו 22 חיילות, יוצאות הפלמ"ח, אך כאשר הגדוד התמקם באזור חולדה-עקרון נשארו בו רק 10 חיילות – מזכירות, חובשות וקשריות. צוות זחל"ם מנה 12 לוחמים: מפקד, נהג, קשר ותשעה חיילים.⁸

כן הוקמו בחטיבה מחלקת קשר,⁹ מחלקת הנדסה ומחלקת תותחנים עם שני תותחנים 65 מ"מ (נפוליונצ'יקים) ומחלקת מרגמות 82 מ"מ.

לחטיבה היו קשיי התארגנות והצטיידות רבים. מלאכת ההקמה של החטיבה נעשתה בחופזה. החטיבה נדרשה לעמוד במבחן הראשון שלה מול הלגיון הערבי במרחב לטרון, כתשעה ימים לאחר הקמתה, ולצורך זה היא רוכזה באזור חולדה-נען.

⁷ שמה הראשון של החטיבה היה 'החטיבה הרזרבית'.

⁸ שלמה שמיר, "בכל מחיר" – לירושלים: המערכה בלטרון – הכרעה בדרך 7, מערכות, תשנ"ד – 1994 (להלן: שמיר, בכל מחיר), עמ' 295–296.

⁹ שירות הקשר ב'הגנה' נערך משלהי 1947 להקמת יחידות חדשות ולאספקת שירותי קשר לצבא. מפקד שירות הקשר, יעקב (יאן) ינאי (ינובסקי) נסע לארה"ב בתחילת 1948 ורכש כמויות גדולות של ציוד קשר מעודפי צבא, שרובו הגיע ארצה באפריל 1948, ובמקביל ארגן ייצור מקומי של סוללות וגבישים, והוביל פעילות מהותית לגיוס בוגרי הצבא הבריטי ולהכשרת קציני קשר, סמלי קשר ואלחוטאים. יואב גלבר, גרעין לצבא עברי סדיר: תרומתם של יוצאי הצבא הבריטי להקמת צה"ל, יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ו–1986, עמ' 308–313.

הקשר בחטיבה 7

תד (תאודור) אריסון, קצין הקשר החטיבתי, היה קצין קשר גדודי בבריגדה, שמפקד החטיבה העיד עליו כי "מינויו היה מן החשובים בחטיבה... בעל ניסיון עשיר, בעל יכולת ארגונית גבוהה וכושר אלתור".¹⁰ מחלקת הקשר החטיבתית כללה 45 איש.

היה מחסור באלחוטאים. עם הקמת החטיבה הובטחו לה 30 אלחוטאים מחטיבות אחרות, אך הגיעו רק שבעה – ארבעה מקרייטי ושלושה מגבעתי.¹¹ בגדוד המשוריין הותקן מק-191 בכל משוריין ובכל זחל"ם, ולהפעלתו נדרש אלחוטאי.¹²

מערכת הקשר בחטיבה הייתה מבוססת על:

- קשר רדיו:

- בפלוגות חי"ר: רשת פנים פלוגתית עם מק-21 לכל מחלקה ומק-21 למ"פ; מק-21 הוא מכשיר קשר דיבור ת"ג באת"ן, בהספק שידור 0.2 וואט, עם שני ערוצים. הוא נישא על חזה המפעיל, ואיפשר קשר לטווח של עד כ"ק"מ. בהמשך הלחימה הוחלף מכשיר זה במק-536, מכשיר קשר הנישא ביד, בביצועים דומים; עקב מחסור במכשירי קשר ובסוללות, הקשר הפנים-פלוגתי התבסס במקרים רבים על רצים;
- רשת גדודית עם מק-20 בין הפלוגות לגדוד; מק-20 (שכונה בהמשך מק-300) הוא מכשיר קשר דיבור תג"ם באת"ד, בהספק שידור 0.5 וואט, עם 43 ערוצים, שאיפשר קשר לטווח של עד כ"ק"מ;
- רשת חטיבתית עם מק-190/191 לגדודים ולמפקדת החטיבה; מק 190/191 הוא מכשיר קשר בריטי לרק"ם, עם מקמ"ש ת"ג בהספק 10 וואט לקשר ארוך טווח ומקמ"ש תא"ג דל הספק לקשר פנימי בין כלי רק"ם.

- קשר קווי: קווי טלפון שדה למפקדות גדוד ולמספר מוצבים.

הקשר למטכ"ל ולחטיבות שכנות נעשה ברשת תג"ם נידת עם מק-20, ברשת ת"ג סטטית עם מק-18 ובקשר קווי.

בגדוד לא היו אמצעים להאזין לרשתות קשר פלוגתיות, ובחטיבה לא היו אמצעים להאזין לרשתות קשר של הגדודים.

בתחנות נייחות, מק-18 ומק-19 פעלו על מצברים, אך לא היו אמצעים לטעינתם, והמצברים שהתרוקנו הוחלפו במצברים טעונים.

במבצעי בן נון הונח קו טלפון שדה ממפקדת החטיבה בחולדה לגבעה 200,¹³ ובהמשך הונחו קווי שדה ממפקדת החטיבה לבית גיז, לבית סוסין, ולמספר עמדות נוספות. הקווים נפגעו מספר פעמים מהפגזות הלגיון, אך תוקנו.¹⁴

¹⁰ שמיר, **בכל מחיר**, עמ' 96.

¹¹ שמיר, **בכל מחיר**, עמ' 39.

¹² מקמ"ש א' (A Set) ברשת הגדוד או ברשת החטיבה, מקמ"ש ב' (B Set) לקשר פנים-פלוגתי.

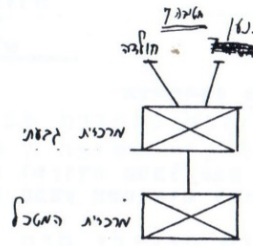
¹³ משלט על דרך חולדה-ירושלים, כ"ק"מ מדרום מערב למשטרת לטרון. היום: קיבוץ נחשון.

¹⁴ שמיר, **בכל מחיר**, עמ' 264-265.

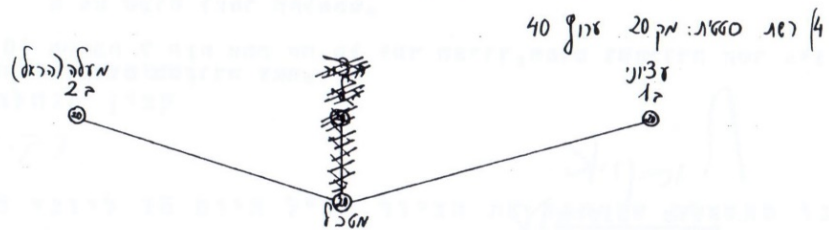
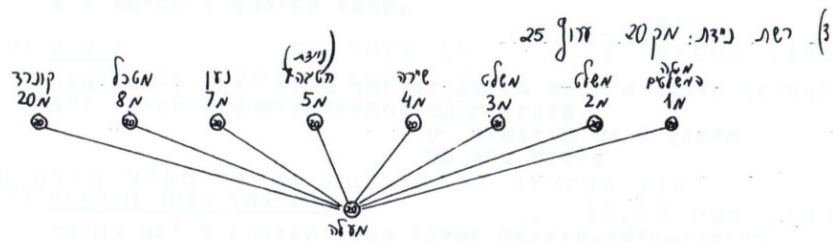
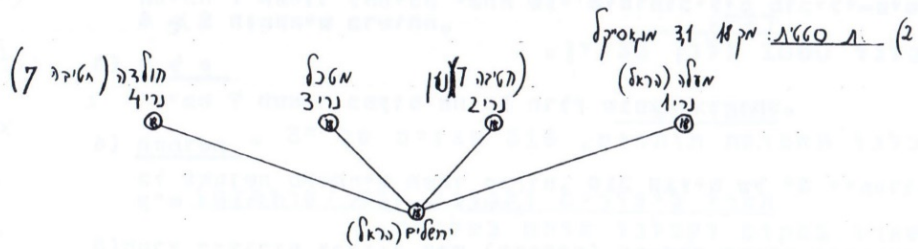

6.5.48.

מרשם קשר למטרת הרואל ומטיקה 7

(1) קשר טלפוני

מרשם קשר רדיו, מבצעי בן נון
שלמה שמיר, "בכל מחיר" - לירושלים, עמ' 463

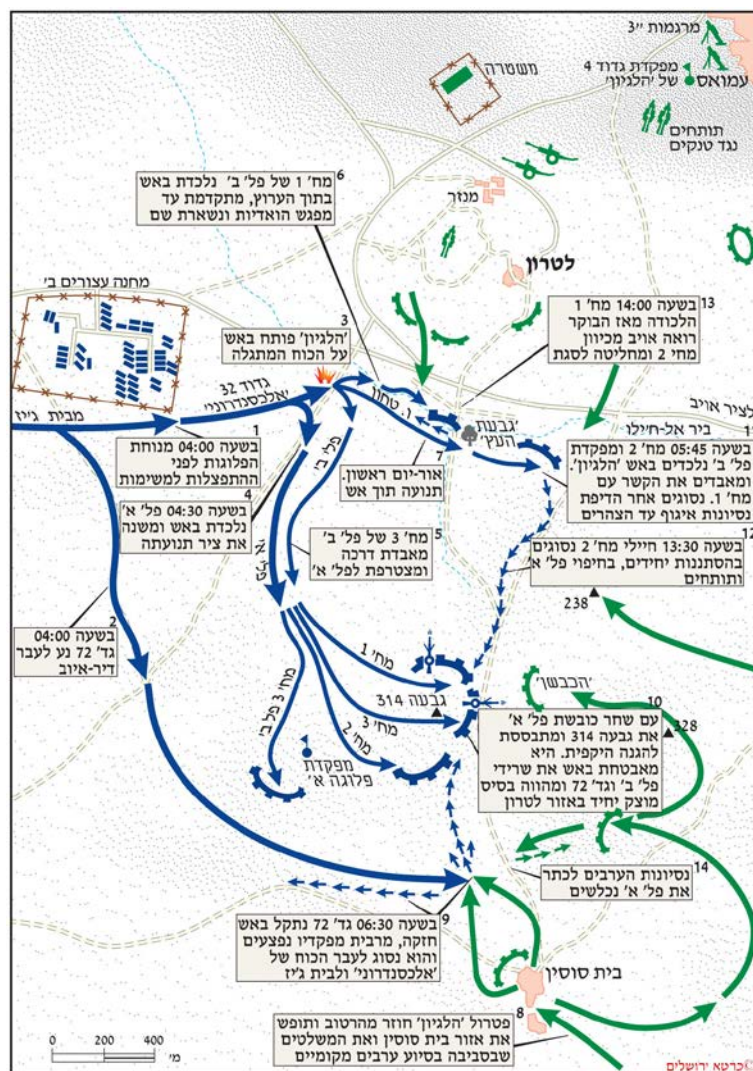
מבצע בן נון א'

אחרי לבטים רבים הטיל המטה הכללי על חטיבה 7 לכבוש מחדש את לטרון ולפרוץ את הדרך לירושלים כדי להזרים אליה אספקה ותגבורת, במבצע שכונה 'בן-נון'. קריאות העזרה הנואשות מירושלים חייבו לבצע את המבצע מוקדם ככל האפשר, למרות שכוחות חטיבה 7 עדיין לא היו מצוידים ומאומנים כנדרש. לתגבור החטיבה הוחש לחולדה גדוד 32 של חטיבת אלכסנדרוני בפיקודו של צבי גרמן, מפקד בכיר ומוערך ב'הגנה', שהיה גדוד מיומן בעל ניסיון קרבי, ועליו הוטל לבצע את המשימה העיקרית.

יגאל ידין, ראש אגף המבצעים במטה הכללי, הורה למפקד חטיבה 7: "עליך לבצע את תפקידך בכל מחיר"¹⁵.

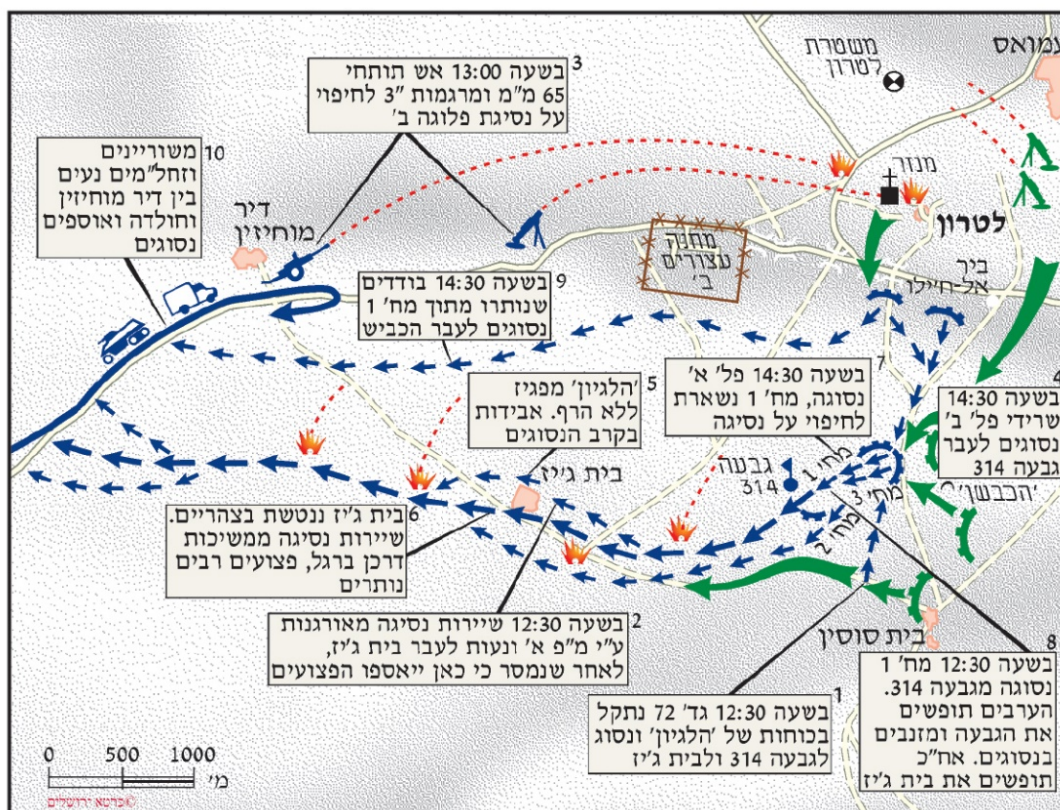
המבצע, שהיה בין המבצעים החטיבתיים הראשונים בצה"ל, תוכנן ל-24 במאי אך נדחה ב-24 שעות. על גודד 32 הוטל להשתלט על אזור לטרון, ועל גודד 72 הוטל להשתלט על הצד הדרומי של הכביש ולאבטח את האגף הימני של גודד 32. הכוח הנותר היה אמור לעבור בכביש הראשי עם שיירת אספקה מייד לאחר כיבוש לטרון.

נוכח היתרון היחסי של האויב, שנמצא במערך מוגן ושולט, הוחלט לבצע התקפת לילה, אך גודד 32 הגיע לעמדות ההיערכות רק עם שחר, ובהיעדר סיוע ארטילרי לא היה יכול להסתער באור יום, ונאלץ לסגת. גודד 72 הותקף והופגז במסע ההתקרבות באזור בית-סוסין, ונסוג אף הוא; משעה 10 בבוקר התמקד הקרב בחילוץ חיילי גודד 32, שנלכדו בשטח נחות מוכה באש אויב. מטוסים של חיל האוויר של עבר-הירדן תקפו את כוחותינו. אבדותינו היו כבדות: 74 הרוגים (54 מגודד 32) ושישה שבויים. כ-50 לוחמים נפצעו.

מבצע 'בן נון' א', 25 במאי 1948
באדיבות הוצאת כרטא, ירושלים; © כרטא

¹⁵ 24 במאי 1948, שעה 17:00, יומן המבצעים של חטיבה 7, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 94-294/2010 (להלן: חטיבה 7, יומן המבצעים).

הנסיגה מלטרון, 25 במאי 1948
 באדיבות הוצאת כרטא, ירושלים; © כרטא

מבצע בן נון ב'

למחרת הכישלון ביקר דוד בן-גוריון במטה החטיבה בחולדה, כדי לברר האם, למרות המכה הקשה, החטיבה תוכל למלא את המשימה. הפיקוד העליון החליט כי החטיבה תתקוף שוב את מתחם לטרון. כהכנה להתקפה זו השתלטה החטיבה על אזור המפתח שמדרום ללטרון, וכבשה את הכפר בית ג'יז ב-26 במאי ואת הכפר בית סוסין בליל 28–29 במאי. גדוד 52 מחטיבת גבעתי בפיקודו של יעקב פרי (פרלוב) החליף את גדוד 32. מבנה הפיקוד בגזרה שונה, וב-28 במאי מונה מפקד ליחידת ירושלים, הוא 'מיקי סטון', האלוף דוד מרכוס.¹⁶

לאחר מבצע בן נון א' פנתה עבר-הירדן למצרים בבקשת סיוע, וב-28 במאי נע כוח מצרי צפונה, לכיוון אשדוד–יבנה (עד ג'סר איסדוד שפוצץ בידי גבעתי ב-12 במאי – גשר 'עד הלום', 32 ק"מ מתל אביב), ואיים לפרוץ לליבה של מדינת ישראל. בן-גוריון חשד שפעולה זו נועדה להסיט כוחות ישראלים מחזית ירושלים, ובכך להקל על הלגיון הערבי.¹⁷

החשש לגורל ירושלים וההפוגה הקרובה חייבו פעילות מיידית.¹⁸ יגאל ידין הורה למח"ט 7 בבוקר 30 במאי: "תקוף הלילה בלי דיחוי את האויב על פי תכנית האיגוף. לפי ידיעות: כוחות האויב

¹⁶ האלוף מרכוס, שלא ידע עברית וענה באנגלית לקריאתו של זקוף, נורה ונהרג בטעות בליל 11 ביוני 1948.

¹⁷ דוד טל, **מי בלם את המצרים במלחמת 1948?**, עיונים בתקומת ישראל 10, 2000, עמ' 102–121.

¹⁸ ההפוגה נכנסה לתוקפה בבוקר 2 ביוני.

הם חלשים יחסית בלטרון וכמעט אפטיים בדיר־איוב. הידיעות אינן בדוקות.¹⁹ בשעה 2150 הורה ידן שוב: "יש לעשות הכל לבצע את המשימה הלילה".²⁰

בליל 30–31 במאי נערכה התקפה שנייה לפריצת הדרך לירושלים. על גוד 73, בפקודו של חיים לסקוב, שהיה מצויד במשוריינים ובזחל"מים, הוטל לכבוש את משטרת לטרון. על צוות קרב גדודי בפקודו של יעקב פרי, שכלל שתי פלוגות מגדוד 52 ופלוגה מגדוד 72, הוטל לאגף את לטרון ממזרח ולכבוש את דיר־איוב ואת יאלו.

גוד 73 נע כמתוכנן. כוח ב' (שלושה משוריינים ומחלקת חי"ר) ריתק את חורשות המנזר. כוח ג' (שלושה משוריינים ומחלקת חי"ר) ריתק את הכפר לטרון. כוח א', הוא הכוח העיקרי, צוות פלוגתי משוריין על זחל"מים, הצליח בחסות ריכוך ארטילרי יעיל לפרוץ בשעה 0430 אל חצר משטרת לטרון – ארבעה זחל"מים נכנסו לחצר, והחמישי עמד בגדר הפרוצה. החבלנים ירדו והניחו חומרי נפץ כדי לפרוץ אל בניין המשטרה. אש להביורי הזחל"מים, שנועדה לשתק אשנבי ירי, הציתה צריפי עץ והחצר הוארה כבאור יום, והדבר איפשר לאויב להשיב באש מדויקת לעבר הפורצים, בזריקת רימונים מגג המבנה לזחל"מים הקרובים אליו וירי מתותחי נ"ט 6 ליטראות בעמואס. בקרב שהתפתח עם חיילי הלגיון נהרגו רוב הלוחמים.

על כוח חיל רגלים שהיה בעתודה, פלוגה ד' מגדוד 71, הוטל לנצל את הפריצה ולהשתלט על בניין המשטרה, הפלוגה נעה באוטובוסים. ברדתה מהאוטובוסים עלו ראשוני היורדים על מצבור מוקשים שלנו (שפנו לקראת ההתקפה ורוכזו בתעלת בצד הכביש), מפקדיה נהרגו, הקשר עמה אבד, ופעולתה נבלמה.²¹

בשעה 0530, עם אור הבוקר, משרבו הנפגעים והתברר שהכוח לא יכול להחזיק במתחם המשטרה וכי כוח החי"ר נבלם, נתן מפקד הגדוד, בתאום עם האלוף מרכוס (שהיה עם מפקד הגדוד, בגבעה 200) ובאישור מפקד החטיבה, פקודה לסגת.²² האלחוטאית בזחל"ים מפקד הכח, הדסה למפל, שכיוונה בקור רוח את אש הסיוע ודיווחה על המתרחש, קיבלה את פקודת הנסיגה, והעבירה אותה ליעקב (יקי) גולן (ואג), מפקד הכוח. יקי הפצוע רץ מזחל"ים לזחל"ים להעביר את פקודת הנסיגה, ונהרג. הדסה, שנתרה אחרונה בזחל"ים אחרי שהנהג נהרג, נהרגה אף היא. הזחל"ים החמישי נסוג עם 11 הרוגים, מספר פצועים ומספר לוחמים. מספר לוחמים נסוגו רגלית. 31 לוחמים נפלו בקרב. בחצר המשטרה נותרו ארבעה זחל"מים.²³

צוות הקרב הגדודי שפעל ממזרח למשטרת לטרון הגיע לדיר איוב ללא התנגדות, אך ההתקפה על משלט יאלו נהדפה, והכוח נסוג.²⁴

רישום ביומנו של אחד ממפקדי גוד 73, מיום 31 במאי, מציג עדות ישירה על הקרב: "כוח 'המשטרה' הגיע לתעודתו וביקש הנחתה מרוכזת על הבניין. התותחים אשר עבדו בדייקנות

¹⁹ שירות המודיעין, שהתבסס על האזנות ועל מודיעין שדה, לא ידע דבר על פריסת חטיבת הלגיון עם שני גדודים ועוצמה ארטילרית מהותית. ב־30 במאי בשעה 2000 דווח משבוי שנחקר כי במשטרה 150 חיילי לגיון ותותח אחד, ובעמואס 50 חיילי לגיון ושלושה תותחים גדולים. חטיבה 7, **יומן המבצעים**.

²⁰ חטיבה 7, **יומן המבצעים**.

²¹ יצחקי, **לטרון**, עמ' 262.

²² יצחקי, **לטרון**, עמ' 262–263; חיים לסקוב, **תקוף בכל מחיר**, הארץ, 30 באפריל 1968; חטיבה 7, **יומן המבצעים**, 310530.

²³ שמיר, **בכל מחיר**, עמ' 346.

²⁴ חטיבה 7, **יומן המבצעים**, 310435.

ויעילות רבה הצליחו לשתק את תותח הנ"ט אשר היה מוצב בפירת הגדר. הכוח פרץ דרך השער לתוך המשטרה – הפעיל את [הלהביות] והצית מספר מבני עץ צמודים לבניין. החבלנים נגשו לפריצת שער הברזל למשטרה. את כל האינפורמציה קיבלנו באופן שוטף מהכוח.

מפנה קריטי חל ברגע שהקשר הודיע כי אש תופת מונחתת על הרכב מהגזוזטראות. הזחלים אשר היו קרובים לבניין קיבלו אש מלמעלה וחלק גדול של החיילים נפגעו במקום – בטרם הצליחו לפתח פעולה כל שהיא. היה זה רגעה של מחלקת הרגלים להתערב בפעולה אך זו נעלמה מהאופק והקשר אליה שותק. מפקד הפלוגה פנה בבקשה לזמן את העתודה ולהעבירה לרשותו. לדבריו הכוח שלו אינו כשיר להמשך הלחימה. הוא עצמו וסגל הפיקוד שלו נפגעו כולם... החמיר את המצב אור היום ההולך ומפציע.

הוחלט לכן להטיל [את כוח העתודה] למשטרה במגמה להחזיק בה ולפתח ממנה המשך פעולה. ניתנה הוראה לזימון העתודה. שמענו את האוטובוסים מתקרבים ואת פקודת הירידה שניתנה לחיילים. באותו רגע נשמעה התפוצצות מחרידה ולאחריה הפגזה כבדה על השטח על ידי האויב. לחרדתנו הבחנו באוטובוסים המסתובבים במקום וחוזרים כלעומת שבאו. הייתה זו מכה חמורה והוברר סופית כי גם במקרה שכוח 'המשטרה' יצליח להתגבר על ההתנגדות – דבר לכשעצמו דמיוני למדי – הרי שלא יוכל להחזיק מעמד.

עוד חרותים בזיכרון בקשות התגבורת החוזרות ונשנות של קשרית כוח המשטרה. מפקד הפלוגה וכל עוזריו נפגעו. החיילים המעטים שנשארו בריאים ושלמים התרוצצו סומים ומבוהלים תחת מטר עופרת קטלנית. מאחר שגם הציר המזרחי נכשל בהתקפתו ניתנה פקודת נסיגה כללית. אחרי קבלת פקודת הנסיגה נפסק הקשר לכוח 'המשטרה' ולא נודעו קורותיו... מה גדולה הייתה החרדה כאשר מכל כוח 'המשטרה' חזר זחל אחד בלבד ללא חיילים. מאוחר יותר הגיעו עוד מספר חיילים – מהם פצועים קשה. מצבם הנפשי היה כזה שלא אפשר היה לחקם לקורות היחידה. קשה לתאר את המכה שהוכה הגדוד.²⁵

בבוקר ה'31 במאי, בשעה 1000, דיווחה מפקדת חטיבה 7: "כוחותינו נסוגו לקו שבו החזקנו קודם. מתברר שאנשי חיים נלחמו ביעילות ובהצלחה וכבשו את כפר לטרון והמשטרה אשר הציתו ושרפו. אולם חיל הרגלים הבלתי מאומן סירב להיכנס אחריו וברח. חיים נאלץ לצאת מהמקומות. באגף הימני התקיף יעקב של גבעתי עם פלוגה שלנו את אזור יאלו ונסוג להראל אחרי קרב. לא היו לו אבדות. מעריכים את נפגעי האויב לפחות 150. אבדותינו עד כאן 10 הרוגים, 540 פצועים מהם 10 קשה. זחל אחד נהרס". האלוף מרכוס דיווח: "הייתי נוכח בשדה הקרב בין 1100 עד 0500. התכנית – שיתוף פעולה: חיל התותחנים בסדר. חיל המשורין מצויין. חיל הרגלים אינם נמצאים [מחוק במקור] חלש מאוד [במברק המקורי, בכתב ידו של האלוף מרכוס,²⁶ כתוב: חיל הרגלים מחפיר – Disgraceful]. 2 פלוגות קרב יכולות לכבוש את לטרון".²⁷

²⁵ ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 1970/1046-197. היומן אינו חתום וזהות כותבו לא ידועה.

²⁶ שמיר, **בכל מחיר**, עמ' 401.

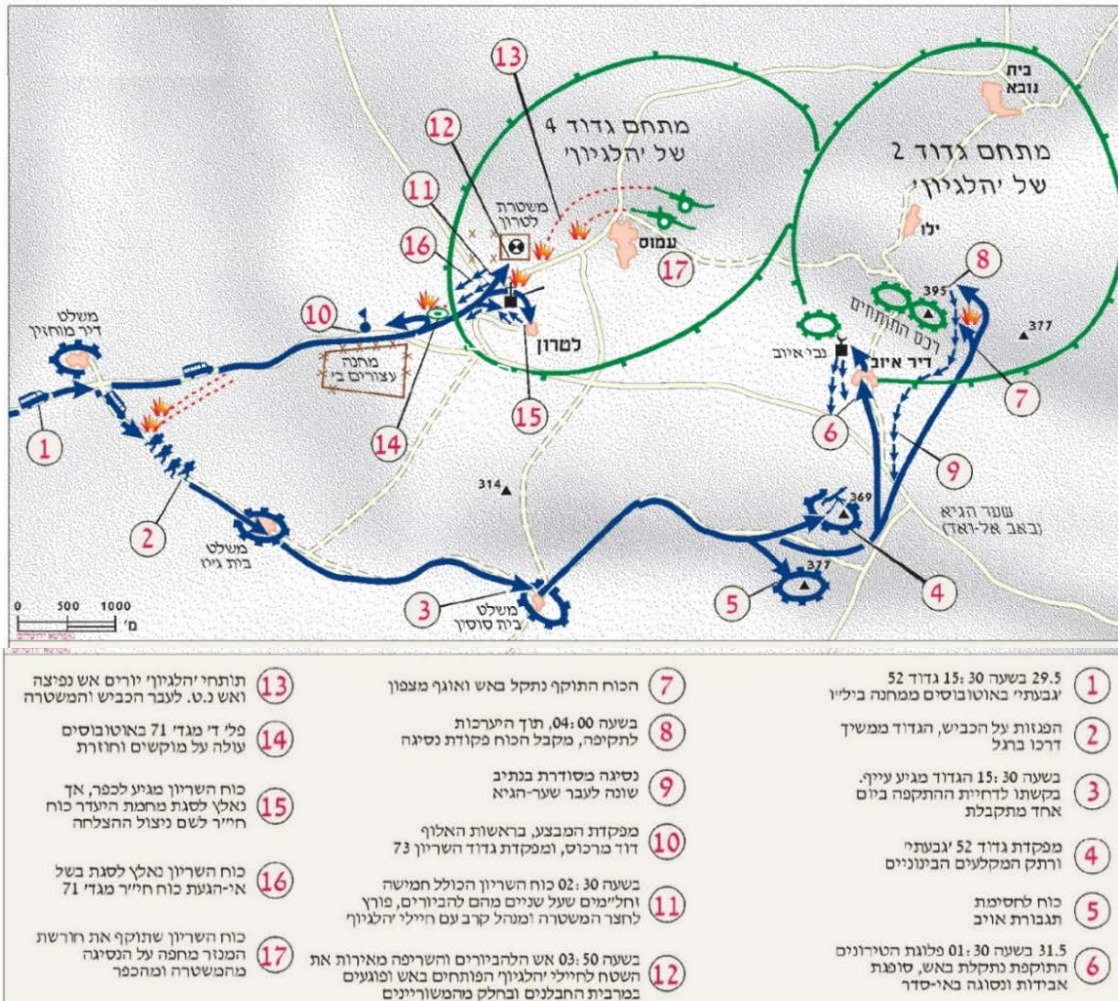
²⁷ חטיבה 7, **יומן המבצעים**.

מבצע בן נון ב', הקרב בחצר משטרת לטרון, ליל 30–31 במאי 1948
 שלמה שמיר, "ככל מחיר" – לירושלים, עמ' 335

קצין הלגיון הערבי ראיס (סרן) מחמוד אלרוסאן, שתיאר את קורות הגדוד הרביעי של הלגיון הערבי, מתאר את הקרב של גדוד 73 במשטרת לטרון: "אש הלהביורים [של זחלי'מי צה"ל] פגעה בשני מבני עץ של התחנה והעלתה אותם באש. מיד הוארה כל הסביבה ולילו של האויב הפך והיה ליום. עקב זאת נתגלו עמדות האויב ומקום שריונו. מיד נפתחה אש תותחים 6 ליטראות אשר היו מטווחים על הכביש הראשי כדי לחסום את דרך הנסיגה של המשוריינים. ואמנם ניסו המשוריינים האלה פעמים מספר להגיע לשער הראשי – אך נכשלו, ואילו החיילים הרגלים נמלטו על נפשם... הלגיונרים ניהלו את הקרב תוך קריאות בשם האל [אללה אכבר]. אלחוטאית יהודייה, בשמעה קריאות אלה, קראה: 'חביבי, מה עם מוחמד, בעוד שני רגעים תמותו!' עוד טרם כילתה את דבריה החלו הלגיונרים לכלות את חמתם במשוריינים והטילו עליהם עשרות רימוני יד. הם הצליחו להוציא משוריין אחד מכלל שימוש ולהשמיד את יושביו, ואילו שלושת המשוריינים האחרים נשאר על עומדם, לאחר שנהרגו החיילים... המערכה נמשכה עד עלות השמש".²⁸

²⁸ אלרוסאן, מערכות שער הגיא, עמ' 187.

מבצע 'בן נון' ב', ליל 30–31 במאי 1948 באדיבות הוצאת כרטא, ירושלים; © כרטא

דוד בן גוריון מתאר ביומנו ב־31 במאי 1948: "בשמונה [בערב] באו שלמה [שמיר] וחיים [לסקוב] מלטרון... חיים לסקוב, שלא ישן כבר 8 ימים ו־8 לילות, מסר פרטים על לטרון. הגדוד של פרולוב היה צריך ללכת לילו, חיים לפי התכנית הלך לכפר לטרון, למנזר ולמשטרה. יש לו 90–100 נפגעים, 60 מהם אינם עוד בידינו (הם הרוגים, נפצעים, נעדרים), 4 הָף טַרְקַס [זחל"מים] נשארו במשטרה. רוב הנהגים נפצעו או נהרגו... אילו התקדמו הרגליים היו כובשים המקום".²⁹

כיבוש בית ג'יז ובית סוסין וההתבססות בהם במבצע בן נון ב' היה הישג חשוב, שלמעשה הכריע את הקרב על הדרך לירושלים, שכן החזקנו ברצועת ארץ רצופה מחולדה עד לשתי הכיפות ממערב לדרך מהר טוב לשער הגיא, ומדרך זו מזרחה. נוצרה רצועה צרה בשליטתנו, ברוחב שניים עד שלושה קילומטר, שהפרידה בין שני אזורים בשליטת האויב (המצרים מדרום, עבר־הירדן מצפון), ודרכה נפרצה ב־10 ליוני הדרך לירושלים, דרך עוקפת 'פקק לטרון', היא 'דרך בורמה', בתוואי נסתר מתצפית האויב, ובכך שוחרר המצור על ירושלים. במבצע 'ההר', ב־19 עד 22 באוקטובר, נכבש הרכס

²⁹ אבי"ג 221926.

מדרום לדרך זו, והתאפשרה סלילת 'כביש הגבורה' (בתוואי כביש 44 מצומת נחשון לצומת שמשון, וכביש 38 לשער הגיא), שנחנך ב-7 בדצמבר 1948, ושימש כדרך הראשית לירושלים עד כיבוש לטרון במלחמת ששת הימים.

הדסה למפל

הדסה (הלינה) למפל (1929–1948) נולדה בעיר נוביסונץ' (צאנץ), פולין. בקיץ 1939 ברחה המשפחה ללבוב, הוגלתה לסיביר, בתנאים קשים, ואחרי כשנתיים עברה לסמרקנד, שם העבירו אותה הוריה לבית יתומים, כילדת יום' (ילדים ששהו ביום בבית היתומים, ובלילה חזרו לבית ההורים). ביומנה כתבה: "הגענו לאוזבקיסטן הלוהטת, תחילה היה לנו שם רע מאוד. מאוחר יותר קיבל אבא עבודה במשרד לפליטים פולנים ואיכשהו גלגלנו את חיינו בעוני. זה לא עזר הרבה והרעב המשיך בשלו. אחר כך החורף הנורא, היוקר, ובחדר כפור ומחסור ואבא חולה. והנה חלו אמי ואחותי, ואני נאלצתי ללכת לבית יתומים – דבר שלא הורי ולא אני רצינו בו. מוצא אחר לא היה".

משנוצרה ההזדמנות לשלוח ילדים יהודים פולנים מרוסיה לארץ ישראל החליט האב לשלוח את הדסה, הבת הצעירה. היא נשלחה באוגוסט 1942 ל'בית הילד היהודי' בטהרן, עלתה ארצה בתחילת שנת 1943, כשהיא בת 13, בקבוצת 'ילדי טהרן' במסגרת עליית הנוער. ביומנה כתבה, ב-11 בינואר 1943: "אמרתי שלום להורי, לאחותי, עזבתי אותם ואני בת 13, מופקרת לרחמיו של אלוהים. יצאתי לדרך כדי להתחיל בספר חדש – ספר הבדידות. נסעתי זמן רב מאד, מעונה בידי הצמא והרעב. הגעתי לטהראן וגם שם כפור ומחסור, עזוב ורעוב, ואני מחכה בסבלנות לטרנספורט לפלסטינה, ציפיתי וזכיתי".³⁰

אחרי מחנה מעבר בעיינות נקלטה הלינה בקיבוץ גבעת ברנר: ילדה בודדה, זרה ומנוכרת, ילדה מתבגרת עם הרצון להשתייך ולהיות כמו כולם. לדבר עברית, לכסות על הזרות, לחיות בין שני עולמות ולהתגעגע למשפחתה. בקיבוץ הוחלף שמה של הלינה (הלינקה) להדסה, למורת רוחה.³¹

מספטמבר 1945, הדסה כתבה ביומנה רק בעברית. במרץ 1946 כתבה: "אוהבת אני את הארץ. יש שאני מתפלאות איך אפשר להיות אידאליסט כל כך גדול, אבל זה בא מעצמו. כל דבר בארץ יקר לי, ובייחוד האדמה. לעתים קרובות, בעבודה, כשאין רואים, אני מנשקת אותה. ... ייתכן שזה קצת מצחיק להתלהב ככה, אבל ביומן זה מותר – נכון? הרי אתה לא צוחק לי".³²

באוקטובר 1946, בגיל 17, התגיסה עם חבריה לפלמ"ח, להכשרות ביגור ובמעוז חיים. בתום ההכשרה צורפה לפלוגה ד' בגדוד הראשון בחטיבת יפתח, בפיקודו של רחבעם (גנדי) זאבי, ששלח אותה עם עוד שלוש בנות בינואר 1948 ליחידת ה'פורמנים' בגדוד השישי של חטיבת הראל,³³ יחידת פלמ"ח שעסקה בליווי שיירות לירושלים.

³⁰ יומנה של הלינקה, ב'ציון תומר (עורך ומתרגם), אדום ולבן וריח תפוחי הזהב (ילדי טהרן), הספרייה הציונית, ירושלים, תשל"ב – 1971, (להלן: יומנה של הלינקה) עמ' 183.

³¹ שרי גל, פרשת גבורתה של הדסה למפל: מבט נוסף על הנצחת הנופלות בתש"ח, בתוך: ניר מן, עורך, אשת חיל עבריינה, עלי זית וחרב, כרך י', העמותה לחקר כוחהמגן ע"ש ישראל גלילי והוצאת כרמל – ירושלים, תש"ע – 2010.

³² יומנה של הלינקה, עמ' 219.

³³ היחידה התארגנה בחדר בבניין המוסדות הלאומיים בירושלים, שעל דלתו היה רשום השם הפיקטיבי 'שמעון פורמן', והכינוי 'פורמן' דבק בכל אנשי היחידה.

מיומנה ניתן להקיש כי התנדבה לקורס אלחוט כדי לממש את שאיפתה לבצע תפקיד משמעותי. באפריל סיימה קורס אלחוטאיות ומילאה את תפקידיה כאלחוטאית במשורייני הליווי.³⁴ עם הקמתה של חטיבה שבע עברה מחלקת ה'פורמנים' עם המשוריינים ומפקדם יעקב (יקי) גולן (ואג) לגדוד 73, הגדוד המשורייני הראשון בצה"ל, והדסה עברה לגדוד 73 כאלחוטאית.

במכתביה אל אמה ואחותה מאותה תקופה כתבה: "ייתכן שכשתגענה ארצה תמצאנה כאן מולדת חופשית באמת. סבורני שלא אבייש אתכן, ואולי אף תתגאינה בהלינקה שלכן יום אחד. אני רואה כי דמעה התנוצצה בעיניכן. אך אל נא תבכינה! הראש למעלה! עוד יהיה טוב..." אמה ואחותה עלו ארצה שלושה חודשים לאחר נפילתה.

במכתבה האחרון של הדסה לאמא ואחותה, שנכתב בירושלים ב-4 באפריל 1948, כתבה: "תהיו חזקות, אל תדאגו לי. אתן בטח יודעות שהגיעו זמנים קשים לארץ הזאת, בעיקר לירושלים. המכתבים שלכן מגיעים אלי בקושי וגם מכאן קשה לשלוח מכתבים. במכתבי האחרון שלחתי לכן תמונה שלי, לא מצאתי צלם טוב. אמא בטח תחליט איך שאני נראית בתמונה ותגיע למסקנות לא נכונות. מה נשמע אצלכן? מתי תבואו? מצד שני אני מרוצה שאתן לא פה. אז אני יותר שקטה. לי אל תדאגו. יהיה לנו עוד טוב. אני בטוחה שכשתבואו תהיה לנו מולדת משלנו ויהיה לנו בית משלנו, שחסר לי כל כך הרבה שנים. מגיעים אלי הרבה מכתבים מכס ואני שמחה. אני גם כן משתדלת לכתוב אבל המכתבים מכאן יוצאים בקושי. תהיו בריאות ואל תדאגו אם לא תקבלו מכתבים לעתים קרובות. אני כל הזמן חושבת עליכן וכותבת לעתים קרובות. אמא תהיי שקטה, ואל תעסיקי את מוחך בדאגות עלי. אני מנשקת אתכן – הלינקה".³⁵

למרות ששירתו כאלחוטאיות וחובשות בשיירות לירושלים, יצאה הוראה מדרגים בכירים שלא לשלב נשים בכוחות הלוחמים; אך ערב היציאה לקרב במבצע בן נון ב' לא נמצא אלחוטאי לוחמים המ"פ יקי, מפקד הכוח הפורץ, והדסה ההתנדבה למשימה.³⁶

על האווירה בחטיבה 7 ערב הפעולה ניתן ללמוד מדף ביומנו של אחד מהמפקדים בגדוד 73, מיום 30 במאי: "גורל הפעולה בידינו... בשעות הצהריים התקיימה שוב פגישה בחטיבה. נמסר כי הגיע מברק מאת המטה הכללי בזו הלשון: 'תקופה הלילה ללא דיחוי לפי תכנית האיגוף!! נפל הפור! הלילה יחרץ גורל ירושלים... הדברים נכתבים עכשיו לאור האחרון של היום, יום הכנות קדחתניות. רוח היחידה איתנה, בצפייה דרוכה אנו מחכים ללילה. ליל ההכרעה".³⁷

חיים לסקוב, מפקד הגדוד, כתב בהמלצה להעניק את 'אות שרות' למופת' כי הדסה "יצאה [לקרב] למרות פקודתי שבחזרות לא תעבורנה את מטה הגדוד". שלמה שמיר, מפקד החטיבה, סיפר כי חיים לסקוב לא שש לשלוח לוחמות לקו האש הראשון, אולם נכנע להפצרותיה של אחת הלוחמות, שטענה כי לא ניתן להפלותן, שהרי הן לוחמות מן המניין, והוסיפה וטענה שאם היו טובות לליווי שיירות בשערהגיא ולישיבה במשלטים מופגזים, הם יתאימו לכל משימה במערכה על לטרון.

³⁴ הדסה הוסמכה בקורס של שיירות הקשר, שנועד להסבת אנשי שיירות המשוריינים ליקשרי שריון.

³⁵ הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב. המכתבים תורגמו בידי אחותה, סטלה פרוכטר.

³⁶ ליה אופנבך (טהון), חברתה של הדסה ששרתה עמה בגדוד 73, סיפרה לאחר שנים כי הדסה שכנעה את יקי, שלא היה לו אלחוטאי, לצרפה לצוות שלו. כאשר יקי דיווח זאת למג"ד לסקוב, הוא "העווה את פניו בהבעה של אי-רצון, ולא אמר דבר". רם אורן, **לטרון**, קשת הוצאה לאור, 2002.

³⁷ ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 1970/1046-197.

לסקוב לא עמד בלחציה וכך שובצו האלחוטאיות למשוריינים השונים.³⁸ המחסור החמור באלחוטאים היה וודאי בין הסיבות לכך.

הדסה, ששאפה לתפקיד משמעותי, שהתנדבה ועמדה על חובתה להצטרף למשימה המסוכנת, תפקדה בקרב, תחת אש אויב רצחנית, בקור רוח, בדבקות, במסירות ובמקצועיות. היא קיימה קשר רצוף בתוך הכוח הפורץ ועם מפקד הגדוד, העבירה פקודות ודיווחים, כיוונה את אש הסיוע, וביצעה את משימתה בהתמדה. בשיקול דעת ובאומץ לב בלתי רגיל לא נטשה את משמרתה, גם כשנתרה לבדה בזחל"ם, גם כשניתנה פקודת הנסיגה, עד שנהרגה.

עמירם ישפן, מפקד כיתת הקשר הפלוגתית, סיפר: "קיבלתי מיקי הוראה להזעיק תגבורת, וקריאתי הדהדה ברשת זמן־מה. ואכן, ניתנה הוראה על כך עליידי לסקוב. אך לפי התגובה האלחוטית, נראה שזחל"מי התגבורת נתקעו בואדי. הודעתי על כך ליקי, ונוכח עליית מספר הנפגעים קיבלנו רשות נסיגה. ראיתיו ניצב על טנק, ממשיך לחלק פקודות ומכוון את אישנו למקומות מסוימים בבניין בחצר המשטרה. לפתע כרע, אחז בצידו הימני, הצליח לרדת ממושביו ואחר כך לצאת מצד הדלת הימנית. יותר לא ראיתיו. ניסיתי להתקשר עם הדסה במכשיר ב', כמה פעמים, ולבסוף הצלחתי. 'אלה כנראה הרגעים האחרונים שלנו', היא הודיעה, כשצוררות מלווים את קולה, 'לא נשאר פה כמעט אף אחד. מסור דרישת שלום לחבר'ה'. ניסיתי להחזיק אותה על קו הקשר וחזרתי לקרוא בשם הזיהוי, אך הקו דמם".³⁹

לוחם הפלמ"ח דב קרן (קליין), שהוביל את הכוח בזחל"ם שפרץ את שער חצר המנזר וחבר אחר ביצוע המשימה למפקד הגדוד חיים לסקוב בגבעה 200, מספר: "ישבתי שם כל הלילה עם לסקוב וראיתי את החבר'ה כשחזרו מהמשטרה. ראיתי את יקי על הזחל"ם הזה עם הנהג. בזחל"ם של יקי והדסה ופיו היו הרבה הרוגים. ראיתי את לסקוב ממש 'קורע את השערות' כשהוא ראה את הדסה. אתה יודע – לקחת בת לקרב. זו הייתה האווירה. כפי הנראה לא היה לו אלחוטאי אחר".⁴⁰

הוקרה לגבורת גיבורי המערכה בלטרון

הקרבות בלטרון התנהלו בנסיבות קשות – כוח שאורגן בחיפזון, ההפתעה בקרב מול צבא סדיר של האויב, נסיגה קשה, הפגזה ארטילרית, תנאי אקלים קשים – ובקרב היו גילויים רבים של גבורה ואומץ לב מול האויב, רעות בסיוע לחברים במצוקה. רבים היו זכאים לציון לשבח על גבורתם.

האלחוטאית הדסה למפל הומלצה בידי מפקדה, האלוף חיים לסקוב, לקבלת 'אות שירות למופת', המוענק "לחייל שביצע משימה רגילה או מיוחדת בנסיבות ובאופן בלתי רגילים והוכיח בה מסירות, שיקול דעת והתמדה בלתי מצויים אשר בכוחם הצליח לקיים את אשר הוטל עליו".⁴¹

לאחר מלחמת העצמאות התקיים תהליך סדור להענקת אותות הצטיינות. עקב סד לוח זמנים חולקו ביום הצבא (יום פטירת הרצל, 17 ביולי 1949, כ' תמוז) רק 12 אותות של גיבור ישראל – אות

³⁸ מנחם תלמי, הקול האחרון, מעריב סופשבוע, 27 במאי 1988.

³⁹ שמיר, בכל מחיר, עמ' 244–345.

⁴⁰ שמיר, בכל מחיר, עמ' 319.

⁴¹ סא"ל נחום שדמי, יו"ר הוועדה לבדיקת ההמלצות למתן אותות הצטיינות, מאי 1949, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 158-854/1952.

ההצטיינות הגבוה ביותר. הכוונה הייתה לחלק בהמשך אותות הצטיינות ברמות נוספות, אך הדבר לא התממש.⁴²

בכ"ז בכסלו תשפ"ג, 21 בדצמבר 2022, בטקס בלשכת הרמטכ"ל, רב-אלוף אביב כוכבי, ובהשתתפות האלוף (מיל') שלמה ענבר, יו"ר העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, קיבלה משפחתה של הדסה למפל תעודת הערכה מטעם הרמטכ"ל על גבורתה בקרב.

סרן יעקב גולן
(סגן 1 מסה ינוביץ
(סגן סימיוסריץ (נעדר)
(קשרית הדסה למפל.

מספרם בלחי ידוע לי.

הנ"ל הוּו אה המלקחים אשר הקפו ב-31 למאי 48 אה מסטרה לסרון.
חלק זב של מבצע הוליה הודוה לשלש המפקדים. סרן יעקב גולן פקד על
הפעולה. סגן ראשון ינוביץ פקד על המחלקה החוזרה, וסגן סימיוסריץ פקד
על החבלנים הפודצים. הקשיי הספס אספן קימני אית קשר קתה - ויש, וילאכ אגיות
סקובתי שחולות אלו תוצור אה איה רבנו. היל הראתה אלו 28 בלתי יל קימני קסי 36 אה נחקה.
הגישה, הפריצה והחדירה בוצעו חחה אש חזקה ביותר ממהנה המסורה
ומטלטים ערביים בסביבה - אך ורק הודוה להקצה וואומץ הלב מבלתי מצוי
של שלס המפקדים הללו, אשר קפחו אה חיהם על היעד שהיה עליהם לכבוש.
אני מכירם כמפקדים חדורי הדרה, נוצרים, אשר המשינו להלחם גם
לאחר שנהנה הפקודה לסגת.
הגני מטליץ עליהם ל"אזה טרוה למוכה" - הדואמא האישיה שלהם היא
אשר איפסרה לבצע אה אשר ביצעו.

הדסה למפל הראתה אומץ לב בלתי רגיל בקיימה קשר עד אשר נהרגה
המלצת האלוף חיים לסקוב להענקת אות שרות למופת להדסה למפל, אג"ס/מה"ד 40/22 מיוני 1949
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 158-854/1952

סוף דבר

המערכה בלטרון במלחמת העצמאות ריתקה כוח גדול של הלגיון הערבי והפחיתה את הלחץ הצבאי על העיר ירושלים. פתיחת דרך עוקפת לעיר, 'דרך בורמה', ולאחר מכן 'כביש הגבורה', הסירה את המצור על העיר. אחדות המטרה והדבקות בביצוע המשימה, בכל מחיר, הכריעו. ירושלים ניצלה. כשלו בקרב על לטרון, אך ניצחנו במלחמה. האויב נבלם, הותש ואיבד את היוזמה. עבר-הירדן נשארה עם לטרון, וירושלים הייתה שלנו. המערכה על ירושלים הוכרעה בלטרון.

ניסיונות נוספים לכבוש את לטרון היו במבצע יורם ביוני 1948, ובמבצע דני ביולי 1948, אך גם ניסיונות אלה כשלו. משטרת לטרון נשארה בשליטת עבר-הירדן, ונכבשה רק במלחמת ששת הימים, בידי כוח מחטיבה 4 (קריית), בפיקודו של אל"ם משה יוטבת.

עצמות החללים שנותרו בשדה הקרב נאספו בסיוע הצלב האדום והועברו ארצה באוקטובר 1949, בתיווך משקיפי האו"ם. כ-300 מחללי 'ההגנה' וצה"ל, שנפלו בקרבות בהגנה על ירושלים ובפריצת הדרך אליה, וביניהם חללי הפריצה למשטרת לטרון, נטמנו בקברי אחים בהר הרצל בירושלים ב-17 בנובמבר 1949. חמישים אלף מתושבי העיר יצאו באלם לכבד את הנופלים במסע ההלוויה, שעבר מבית הכנסת 'ישורון' להר הרצל.

⁴² זאב לכיש, כיצד נבחרו הגיבורים?, בתוך: ניר מן (עורך), עלי זית וחרב, 70 למדינה: עיונים בסוגיות מתולדות כוח המגן וצה"ל, מודן, המרכז לכוחהמגן מיסודו של ישראל גלילי ומשרד הביטחון, 2019, עמ' 173-198.

הנצחה

הדסה למפל הונצחה בשנת 1990 באתר ההנצחה לחללי חיל הקשר והתקשוב ביהוד'מונוסון. ערכיה, גבורתה ועוז רוחה הם מקור השראה לדור הצעיר של המשרתים בחיל הקשר והתקשוב.

במאי 1995 הנציחה העיר ירושלים את הדסה למפל וקראה על שמה רחוב קטן, המוביל אל הכנסייה המורמונית בהר הזיתים.

בשנת 2007 הוקם יד לנופלים מהתנועה הקיבוצית ביער הקיבוצים ביערות מנשה (משמר העמק), והדסה למפל מונצחת בין נופלי התנועה הקיבוצית.

במרץ 2023, במסגרת אירוע לציון 80 שנה להקמת מחנה מעבר לילדי טהרן, הוקדשה בכפר הנוער עיינות – נעמ"ת פינה לזכרה של הדסה למפל.

הדסה למפל כסמל לגבורה – נחישות, דבקות במשימה, ערכיות ורוח לחימה

הדסה למפל היא דמות מופת, המהווה סמל לגבורה והקרבה, לחיילי צה"ל ולמפקדיו.

ביום השלישי של חנוכה, כ"ז כסלו תשפ"ג, 21 בדצמבר 2022, העניק הרמטכ"ל רב-אלוף אביב כוכבי תעודות הערכה, כאות הוקרה לגבורתן ולפועלן הייחודי במלחמת העצמאות, למשפחות שתי אלחוטאיות לוחמות שנפלו במלחמת העצמאות: הדסה למפל, שנפלה בלילה בין ה-30 ל-31 במאי 1948 בקרבות לפריצת הדרך לירושלים בניסיון לכבוש את משטרת לטרון במבצע ברנז' ב', ומירה בן-ארי, שנפלה בקרב על ניצנים ב-7 ביוני 1948, כאשר לאחר קרב קשה וממושך, כשאזלה התחמושת ורוב הלוחמים נפצעו, תמכה במפקדה הפצוע שיצא אל המצרים עם גופיה לבנה וידיים מורמות. קצין מצרי ירה בו והרגו, ומירה שלפה אקדח, הרגה את הקצין המצרי, ונורתה למוות.⁴³

וכה אמר הרמטכ"ל בטקס:

"הרוח הזו, של לטרון, של ניצנים, של נחישות, ערכיות ודבקות במשימה, קיימת בצה"ל, עוברת מדור לדור, באות לידי ביטוי יום יום, והתוצאות מדברות בשטח, בעד עצמן.

עבר הרבה זמן, בצה"ל יש היום אלפי לוחמות שממשיכות את דרכן. אנחנו מחנכים לאור דמויות מופת, אירועי מופת וקרבות מופת. חברה לא יכולה להתקיים בלי סמלים, במובנם העמוק, סמל שיש מאחוריו אמת ותוכן.

הדסה ומירה, זכרון לברכה, הן דוגמה ומופת לנחישות, דבקות במשימה, ערכיות ורוח לחימה, תעודות ההערכה מגיעות להן ועושות צדק".

נספחים

נספח א': פקודות מבצע בן נון.

נספח ב': מכתבה של הדסה אביגדורי-אבידב לגב' סטלה פרוכטר, אחותה הבכורה של הדסה.

נספח ג': תמונות, מסמכים ומפות.

⁴³ דניאל רוזן, מירה בן-ארי – האלחוטנית האמיצה מניצנים, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, כסלו תשפ"ג – דצמבר 2022. ראו: https://www.amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Mira_Ben_Ari_1.04.pdf

מידע נוסף

על קרבות חטיבה 7 במלחמת העצמאות ניתן ללמוד בספרו של שלמה שמיר, "בכל מחיר" – לירושלים: המערכה בלטרון – הכרעה בדרך 7, מערכות, תשנ"ד – 1994.

תיאור מקיף של הקרבות על הדרך לירושלים במלחמת העצמאות מוצג בספרו של אריה יצחקי, לטרון: המערכה על הדרך לירושלים, כנה, ירושלים, תשמ"ב – 1982.

תיאור קרבות לטרון מוצג במאמרו של ישראל בר, קרבות לטרון, מערכות 96, חשון תשט"ז – אוקטובר 1955, עמ' 7 – 94.

ראו: <https://web.archive.org/web/20200222224130if/http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/1/106151.pdf>

סיפור חייה, גבורתה והנצחתה של הדסה למפל מוצג במאמרה של שרי גל, פרשת גבורתה של הדסה למפל: מבט נוסף על הנצחת הנופלות בתש"ח, בתוך: ניר מן, עורך, אשת חיל עברייה, עלי זית וחרב, כרך י', העמותה לחקר כוחיהמגן ע"ש ישראל גלילי והוצאת כרמל – ירושלים, תש"ע – 2010.

ראו: http://amutakesher.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/olive.pdf

יומנה של הדסה למפל, יומנה של הלינקה' מוצג בספרו של ברציון תומר (עורך ומתרגם), אדום ולבן וריח תפוחי הזהב (ילדי טהרן), הספרייה הציונית, ירושלים, תשל"ב – 1971, עמ' 183 – 227.

רומן היסטורי נוגע ללב, המבוסס על דמותה של הדסה למפל ומשקף את רוח התקופה, הביא את גבורתה של הדסה לתודעת הציבור. גלי מירתיבון, הדס בקצה הלילה, עם עובד, תשפ"א – 2021.

הדסה למפל

חטיבת יפתח, הגדוד הראשון, הכשרת מעוז, 1946
מקור: אוצר תמונות הפלמ"ח, 1358

שירו של נתן אלתרמן, **מגש הכסף**, שפורסם בעיתון דבר ב־19 בדצמבר 1947, כתגובה לדברי חיים וייצמן, נשיא המדינה לעתיד: "אין מדינה נתנת לעם על חגש ושל כסף", מבטא את הערכת העם לנופלים במערכה, וביניהם הדסה למפל ז"ל:

...והארץ תשקט, עין שמים אודמת
תעמעם לאטה
על גבולות עשנים.
ואמה תעמד – קרועת לב אף נושמת...
לקבל את הנס
האחד אין שני...
היא לטקס תכון. היא תקום למול סהר
ועמדה, טרסיום, עוטה חג ואימה.
— אז מנגד יצאו
נערה ונער
ואטאט יצעדו הם אל מול האמה.
לובשי חל וחגור, וכבדי נעלים,
בנתיב נעלו הם
הלוף והחרש.
לא החליפו בגדם, לא מחו עוד במים
את עקבות יום־הפרך וליל קו־האש.

עגפים עד בלי קץ, נזירים ממרגוע,
ונוטפים טללי נעורים עבריים —
דם השנים יגשו,
ועמדו לבלי־נוע.
ואין אות אם חיים הם או אם ירויים.
אז תשא אל האמה, שטופת דמע־נקסם.
ואמרה: מי אתם? והשנים, שוקטים,
יענו לה: אנחנו מגש הכסף
שעליו לך נתנה מדינת־היהודים.
כך יאמרו. ונפלו לרגלה עו־טפי־צל.
והשאר יספר בתולדות ישראל.

תעודת הערכה מטעם הרמטכ"ל, התשפ"ג-2022. צילום: דובר צה"ל

מנוחתה האחרונה של הדסה למפל ז"ל היא בקבר אחים לחללי קרבות לטרון
 בית העלמין הצבאי הר הרצל, ירושלים
 צילום: המחבר, 2023

נספח א': פקודות מבצע בן נון

ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. בן נון א': 289-2289/1950 ; בן נון ב': 7-1041/1949.

2

מס' /אג
חזית הדר
23 מאי 1948

1/1/1

227000

חטיבה 7

חטיבה 8

החלקת המרש

גבעתי

חיל אוויר

קריית

ש.קש

עירוני

פ.ד.

אלכסנדרוני

אג

חיל מרחחני

אכא

חיל הנדסה

ש.י.

ת ע ו ד ה - פעולה בן-נון

ידיעות: ר"ח מספח א'

המוטת:

לשחרר את עיר ירושלים ואת הדרך אליה ממלחץ של כוחות האויב מזרזן (המפלגה) ומדרום (בית-לחם וז'ברין), ע"י פשיטת כח האויב.

שיטת:

1. אה המוטת יש להשיג ע"י פעולה ישירה כמות כבדה של רכוזי האויב בלטרון והחזקת קבע נשטת אחרי הכבוש.
2. רכוז כח החיל המזור קריית-ענבים והמשך הפעולה בתאום עם חטיבת מראל לפני חודאות כלליות של האגף ומאום בין שתי החטיבות.

הכח המועל:

ספח חטיבה מס' 7
 גודד מס' 1 חטיבה מס' 7 עם נשק מסייע
 " " 2 " " 7 " " " "
 " " " " " " " " אלכסנדרוני
 יחידת המגדוד המסורין מס' 1
 פלוגת מומחים 65 מ"מ
 סוללת דודים

**חלקת הסנדסים קרביים
יחידות שרותיים לסוגייתם.**

האגף:

אם הפעולה הכללית יתאם האגף בינך והשיבות הרגל. כן גם עם החטיבות השכנות: בבקשה ועציוני, היילות האוויר ויתר שרותיים קרביים.

אוויריה: מטוס חבלתי אנטי יונט לך במאום ישיר בינך וקצין הקשר של האגף.

הותאמים: מלוח החותמים הטוב תחת קודן אישיר שבחיבה אווירטיבית בלבד (היחידה בסממ).
שרותי רפואה, מובלתי: ממוץ לנסמחים עליך ישדמו את שולחן הכללית לפי הצורך מוך האגף דרכנו.

שני המרכזים: יסמך לך באופן ישיר את כל הסקירות וסיכומים הקשורים ליבוצן. תאם אתה את שיטת העבודה.

הקשר:

1. קשר מניי יוקם לפי הצורך ובתאם לצוראותן במאום עם שרות הקשר המרכזי.
2. הקשר תאנו דרך הרשת האווירטיבית הרגילה.

מבחלה:

גדוד מס' 1 מט' מס' 8 עמבור לפקודתו של אלכסנדרוני בלי מלוגה מסייעת על נשק.
 על מסקד המל' עם יחידתו להתייב במטה אלכסנדרוני בינך
 23.5.48 . גדוד אלכסנדרוני יעבור לפקוד המט' 7 בלי מל' נשק מסייע.
 מגדוד מס' 1 מט' 8 תעבור על נשק וזיורה לפקוד גדוד מלכס. (תעבור
 למט' 7) ועליה להתייב ביום 23.5.48 בשעה 07.30 בכפר יונת המל' מס'
 22 לפני מסקד גדוד צבי ג.

על המט' מס' 7 לרכז את כחומים עד שעה 15.00 יום 23.5.48 באזור מרכזו נען-חולדה.

אגף ימסור להטיבה המנוסת והנזות אוכל לפען שב עייס ק הקדומה הכללית של החטיבה. את מוצב החטיבה ימסור מטה החטיב לשרות אגף ואכא עד שעה 12.00 יום 23.5.48.

אכא יארגן כטיס אסקה ששנה במתנה בילו לשרות מ' ./.
אתה.

גל' 24 אגף -

שרות רפואי יארגן בית חולים עורמי באזור מסיבת גבעתי.
עלין למסור בכל יום את מצבה בחומך ואחידותיו.
עלין למסור כל יום בשעה 08.00 באלחוט סכום קצר של
פעולותיך. פוחים פפורטיים יז יונסו על ידך בדאר רגיל.

אשר:

אשר קללה התעודה.

מנחל מאג

ת ש צ ה:

מסיבת 7 - 000175; מסיבת 8 - 000176; גבעתי - 000177;
קריתי - 000178; עניוני - 000179; אלכסנדרוני - 000180;
חיל החובתנים - 000181; חיל אור - 000182; חיל אנדט - 000183;
ש.קט - 000184; ש.ר. - 000185; אג - 000186; מכ - 000187;
מלקת מוש - 000188; שרות ידיעות - 000189.

הכנתה מקומית לתותחנים - מפקד גדוד הטורנירים יהיה אחראי להכנת עמדות התותחנים.

קו - התחלה - כביש באב - אל - רואד - לטרון.

לוח - הזמנים שעת האספ - שעה 0015, גדוד 5 יעבור את קו - התחלה בשעת האספ. גדוד 1 ביהוד עם גדוד הטורנירים יטריו את שטח לטרון בשעת האספ פחות משה רגעים התותחנים יירו יריות בודדות בהספקות של חמשה רגעים בשעת האספ + 5 עד שעת האספ + 60.

שעת האספ + 61 עד שעת האספ + 120 הם יירו יריות בודדות כל שנים וחצי רגע.

שעת האספ + 120 או לטי מקודה ישירה של מטה החטיבה הם יכוונו וכוזי-אש במשך 30 רגע.

גדוד הטורנירים יתקדם בשעת האספ + 135 וינצל לתוך לטרון והשטח סביבו אחרי שרכוזי-האש ייפסקו.

ההנדסים - יטלפו את המוקשים בכביש לטרון-חולדה לפני שעה גדוד 1 בשעת האספ א-פחות 60.

קשר - אלוט רצים

טלפון מטה גדוד 1 למטה החטיבה.

מלות קוד

- המבצע - "בן-נון"
- פלת-מערב - "שון" - החשובה - "סמחה"
- לטרון - "יונה"
- כביש לטרון - "ירושלים" - "שמעון"
- המנזר - "יזחק"
- תחנת המשטרה - "יעקב"
- תחנת השאיבה - "היים"
- אילוראס - "סמואל"
- ד-אירב - "חנה"
- נקודה 395 - "דבקה"
- לאלי - "שרה"
- נקודה 385 - "אורי"
- בית-גובה - "גה"
- בית-סוסין - "פנינה"
- ב-ג'יז - "אסתר"
- אל-קרבאב - "רוח"

הלה

כל חייל ישא אתו סנת-אוכל יומית עם מימית מליאה ותחמשת פילואין. גדוד 5 יצטייד בזיוד מיוחד להתחפרות, בקוש, תבלה וזיוד אנטי-סנקי. מחסן - בבית - ג'יז.

שרות רפואי

תחנת עזרה ראשונה תקבענה ע"י מפקדי הגדודים. תחנת עזרה ראשונה חטיבתית - בחולדה. ימצא בליר-מרוחטין. שבריים - יועברו ברצל לשטח גדוד 1. הגדוד יהיה אחראי לשמירתם.

בטחון. רק מברקים בקוד יועברו באל-חוש. בשום פנים לא ידובר על מבצע זה לפני שעת האספ.

מטה החטיבה - מקום התגובה הנוכחי - חולדה. המטה הטקטי יתקדם עם תום הפעולה. הודעה על מקום התגובה תודש תימסר בזמנו.

מפקד חטיבה 7.

בשדה, 291500

העמקות: - כל החידות חטיבה 7.

נספח ב': מכתבה של הדסה אביגדוריאבידב לגבי סטלה פרוכטר, אחותה הבכורה של הדסה
זוכרים בכאב גדול ובאהבה, הדסה הגדולה

גד' מטלה היקרה שלי רח'.

קראתי את כתובתך אשר אמרת גלית מתימן "אשרית". הייתי גרושה וא
אמונת הדסה ויגד השתתפתי בזמן מאחז השלחור באווי השירור- ירושלים.
צדדים רבים שלא ידעתי קודם, נדעו לי מן הכביה של אמתי גלית קאמרי
שפלטתה לפני זמן קצו. צד אי מאב שרק עכשיו נדע אי, טאגס-האספה של
הדסה, העצמת ונמצאות הארץ, אז גם אז ידעתי שהדסה הייתה אולי
מאליפה, פתק שהרן ושאתן זה הארץ משפחה. היא העתקתה הארץ לא יך
מהר וטוב, שכלם אהלו שולצה פה.

הקופסה הייתה, בתחילת מאחז השלחור, הצדדו לעצמי ירושלים הרבה
צדדים מגויסים- אהרו האלח, שבאו מעקלולג אהרים, הצקר מקדוקים ומולקים.
כולנו יענו יגב, בהתאמה בקרן הולממה ביושאים מאך אהרים בבית הכרם ואח
בך עמרנו אהר קאמנה רבאי בשלחור. זמן קצו, שארצים-טולחה היינו גם יגב
הקדול קריג-אנהים א יב ירושלים. היינו טולח יגב כ 80-100 אהרים, שטסקנו
הצדקר באווי השירור אירושלים אה-אביה אהחסה, צד שהחית המעור אירושלים
אשגרה. זה היה קבסח 1948. היינו אהרים טכיים מאב ואהקנו אהז אההתי.
כולם אהדלו אה הדסה, אהל דהנאים שהיו אז קצרים אה הכינו טוק
אהז אה השני. אן אהז אה סיפור כלום אן משפחה וצד אהקרו החיים
האו כל כך אהאו אהה אסוציים, שהיינו אסוקים רך בלה שקורה היום, קבולה.
באה שהצבר היום נראה אהז, כי הוא כל כך הרבה אסוקל אקרפולג כל אן

ואנחנו כפי שאת היינו ארבע קולות מאי מדי ואילו ארבעים פסוק
היינו צדדים והרבה שני צדדים ארבעים ארבעים ואסוף מי שהלא את
שם אלא את מקומנו.

רק ארבעים היינו ואנו היננים, שביגה לנו משפחה גירושאים, אלא גם
היננים "כמעט ולא נכלו אקרו אל משפחה. יגמד היינו יגב, סא החחחחח.
הצדדים" הגשם ארבעים עם צדדים ארבעים יגב יגב ארבעה היו תפוח
דיהכרה "אע"פ". ההכרה היגה לפני כן היגוד אע"פ חיים (עיקר היג אע"פ)
ההכרה הטובה של הצדדים שבה ארבעה ארבעה ההכרה היגה ארבע
שהיון - ארבעה. ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
שהיה ארבע ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה

אזכר שכתבתי באותו הטיול (האחרון) כי הצדדים קבוצה חלפה ארבע
הפסוקים (1948), הצדדים נמצא עם ארבע (היו ארבעה חלפה, ארבעה חלפה
שאר ארבע. ארבעה חלפה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
החברים, שאלו היו ירושלים, הארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
אנחנו הירושלמים, שבינו ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
יבואו ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
צדדים ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
(כאן ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
קרה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה
ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה ארבעה

נספח ג': תמונות, מסמכים ומפות

הדסה למפל, ירושלים, 1948
מאלבומה של ליה (טהון) אופנבך
מקור: הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

חטיבת יפתח, הגדוד הראשון, הכשרת מעוז, 1946

מימין לשמאל, עומדים: ראובן וינר, אהרון שומרוני, יצחק (פישקה) טישלר, שלמה גולנד, שמעון קנובל (נפל במלכיה), עמוס כץ, אליעזר ברט (נפל במשמרהעמק), אברהם שלום, עתידה גרוס, הדסה זוסמן, שלמה גלילי. כורעים: אהרון דרורי, פנינה הנדלר, רות רענן. יושבים: חיים לרמן, הדסה למפל (נפלה בלטרון), עמוס בריעקב, רחילקה ספיר, ורדה שולק, רות לבנונית, כרמלה יצחק (יצלוק) עופר, שלמה דסאור (נפל במלכיה), משה לייבל, אליהו נשר, גד (שטייסני) יגיל, ישעיהו ענבר (נוטמן), עליזה נויפלד, עדינה פטרוזיל. באדיבות עתידה עילם. מקור: אוצר תמונות הפלמ"ח, 1216

חטיבת יפתח, הגדוד הראשון, הכשרת מעוז, 1947

מימין לשמאל: הדסה למפל, רחל שיינמן (ספיר), עליזה רביב (נויפלד)
מקור: הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב

מלווי השיירות (הפורמנים), מחנה שנלר, ירושלים, 1948

מימין לשמאל, עומדים: דבהילה גרטבול, בנימין הרמן, פרץ ויסוקי (רם), זלמן גורין, יענק'לה ליכטנשטיין (נפל באוגוסטה ויקטוריה), הדסה אביגדורי, אהרון כהן, יהושע לש, דרורה פרגו, אריה ביסטריצר (בחלון). יושבים: מוזל עוזרי, הדסה למפל (נפלה בלטרון), נחמיה כהן (נפל ברדאר), שוש וינקלר, שמעון הלבר (צייטה), אלי ליכטנשטיין (נפל במלחמת ששת הימים), ורדה פישר, גבריאל שפטר (נפל בגבעת הרדאר).
מקור: אוצר תמונות הפלמ"ח, 31184

מלווי השיירות (הפורמנים), ירושלים, 1948

מימין לשמאל: יהושע ונחמיה, יוסי זיו, ורדה שולק, הדסה למפל, שמעון מייזל מאלבומה של ליה (טהון) אופנבך; הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב

מלווי השיירות (הפורמנים), רוממה, ירושלים, 1948
מימין לשמאל: הדסה למפל, חיים שמעון לוי
מאלבומה של שוש וינקלר; אוצר תמונות הפלמ"ח, 5432

הדסה למפל עם דב (דבה'לה) גרטבול, רוממה, ירושלים, פברואר 1948
מקור: נדב מן, וויקישיתוף

מלווי השיירות ('הפורמנים'), בית המוכתר, רוממה, ירושלים, 1948
מימין לשמאל: דב (דבה'לה) גרטבול, הדסה למפל, פוקסי, יונתן גלעדי (יויו), יהושוע לש
באדיבות תמר האפט, אוצר תמונות הפלמ"ח, ארכיון הפלמ"ח, 5430

הדסה למפל – רישום

מקור: הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

הדסה למפל – רישום

מקור: הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

הדסה למפל – רישום

מקור: הדסה למפל – אוגדן הנצחה, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

מנחם תלמי
רח' אהרון דוד 10
תל-אביב
5.6.1988

לדבורה שלום,

קיבלתי מכתבך בקשר לכתבה על הדסה למפל ז"ל. את הכרת אותה, כפי שאת כותבת, מגבעת-ברנר ולאחר מכן שימשה לך אחת הדמויות בספרך על ילדי-טהרן. אני לא הכרתי אותה ומעולם לא ראיתי. אבל הכרתי את קולה והוא רדף אחרי שנים. לא השתתפתי בקרבות על לטרון, אבל באותה עת הייתי באחד המוצבים שמעל שער-הגיא ובמכשיר-הקשר שלי, שהיה זהה לאלה שהיו במשוריינים שיצאו לכבוש את המשטרה בלטרון, האזנתי למתחולל בעמק-אילון.

שמעתי את קולה, קול ברור ומאופק של נערה שנקלעה ללב הקרב הנורא וחסר-הסיכויים. שמעתי את דיווחיה ומבלי שידעתי אל נכון היכן היא בדיוק. אבל הבנתי את הסיטואציה בה היא נמצאת. דיבורה וקולה היו מצמיחים. היה ברור כי היא מדברת כבר מתוך החדלון הבלתי-נמנע וזה היה כמו מדקרות הקודחות בבשרך. הבשורות שהשמיעה מעל גלי-האתר היו מרות. על אף מצבה הנואש קולה לא בגד לה. ואתה יושב לך רחוק משם, לא מעורב פיסית, במיתחם בטוח-יחסית, מאזין לקולה של בחורה אלמונית שנשלחה ללב הקרב, לא יודע מי היא, לא יכול לסייע לה, מקווה כי יחול שם איזה מהפך פתאומי והיא תחלץ מכל העניין הזה. אבל שום מהפך כזה לא התחולל.

קולה נמוג. עוד שמעתי את אלה שעמדו איתה בקשר אלחוטני קוראים לה שוב ושוב - ומענה אין. הבנתי מה שהם הבינו.

שנים רדף אותי קולה של הקשרית האלמונית. שנים רדפה אותי הסיטואציה הזו: אתה שומע את מותו של האדם מעל גלי-האתר.

לקראת שנת-הארבעים החלטתי לכתוב על בעלת הקול האלמוני הזה. התחקיתי אחרי העקבות. הסתבר כי כותבי תולדות קרבות לטרון איזכרו אותה פה ושם. איתרתי את אחותה, אספתי את החומר, ניפיתי, כתבתי - והתגנבות החלו זורמות. הרבה תגובות - של סתם אנשים ושל כאלה שהיו פה ושם במחיצתה, כאלה ששמורים עמם קצת זכרונות, קצת תצלומים, קצת מכתבים. מה שמעניין ומעודד: גם בעידן העייף והציני הזה עדיין קיימת רגישות רבה והזדהות עם מורשת העבר ועם מי שנתן את נפשו כדי שמורשת כזו תוסיף להתקיים.

בברכה,

מכתב מנחם תלמי לדבורה עומר, 1988
מקור: ארכיון דבורה עומר, הספרייה הלאומית

תנדי אריסון, קצין הקשר של חטיבה 7, מפעיל מק-191 עם מקלט מח-312 ברכב קשר
מקור: יד לשריון

זחל"ם של גדוד 73 בשטח הכינוס בחולדה
באדיבות דגניה ב', מקור: אוצר תמונות הפלמ"ח, 192

האלחוטאית ורדה פישר מפעילה מק-191 במשורין בדרך לירושלים, 1948
באדיבות שמואל מייזל, אוצר תמונות הפלמ"ח, ארכיון הפלמ"ח, 5386

האלחוטאית דינה ברקמן מפעילה מק-191 במשוריין בדרך לירושלים, 1948
באדיבות משה לכתנשטיין, אוצר תמונות הפלמ"ח, ארכיון הפלמ"ח, 5418

האלחוטאית ליה אופנבך (טהון) מפעילה מק-19 בשריונית 'דינגי', חטיבה 7, חולדה, 1948
באדיבות צפורה פליישר, אוצר תמונות הפלמ"ח, ארכיון הפלמ"ח, 5514

10.12.48

מ ע ס
רב אלוף יעקב דורי
ראש המטה הכללי.

חיילי ישראל,

היום חה יחנך כביש הגבורה. - הדרך המקשרת את מדינת ישראל אל ירושלים, הבירה הנצחית.

נסחיים מפעל עסור הוד גבורה ישראלית, הגבורה וההתמדה כאז, במודיעין, אופפת נחייב זה, שנחאב אל הרי יהודה. גבורה חסמונאית יוקדת - ציונית אל דרך זאת ונפתוליה - מצבות חרוף נפש, מכבית קדומה.

יום גדול - יום זה לצבאנו. סיום מפעל זה שהגברו חונכיים היום יום בו מסוף סימן - עד, לפרחה אדירה במלחמתנו, סימן לסיכומה של מערכה עקובה דה, גדות יסורים ותלאות ורווית עמל וזעה.

המערכה על ירושלים ומבואותיה - מראשית מלחמתנו ועד היום הזה, היא התעודה העליונה של צבאנו. ראס סרט הוטלמה התעודה במלואה, מן דקרים כבר היום הסגיה סקיומס חוגגים אנו היום.

במערכה זו כבש צבאנו וכיסס פרודור רחב ידיס, המאחד ומאחה את הארץ לבירתה. הכביש שנפתח היום לתנועה, עורק התחבורה הפרודור זה, מימינו ומסמאלו, מוקמים והולכים מבארי הבטחה - נקודות החיכוכות הדקות, הסג אבאי ראסון במעלה להנהלת מלחמתנו ונחייג חיים, התפתחות והאסוג לתקופת הסלום והבנין.

תהילת נחה לגבורי ישראל שנפלו חלל במערכה זו, חזמט חוריהו לנו ולבאים אחרינו מחדס כברת ארץ זו לתקומה ולחיי חפס.

תהילת גבורים לחסיכות, לחילות ולסדרותם והסתתפנו בפועל במערכה זו ולא נרתעו מהסחערריות האויב והחקפותיו הממוטכות והמכדות, לא חפכו דה, יסוריה וזעה ובחור סערת קרבות והאכקות מרה כבשו בססו, בארו ובנו.

אנדרסת הזכרון המוקמת היום להנצחת זכרם ופעלם של כל אלה לחוללו וכצרו את המפעל הזה, תחיה מגדלור לדורות, סופע גבורה ומאמץ אנוס אגדי במלחמה לתחיה ושחרור.

ביום זה ידבל צבא הגנה לישראל את נסקו ל:-

חסיכה 6, מחוז ירושלים, חסיכה 10, חסיכה 7, חסיכה 5, חיל האויר, חיל התחבורה, חיל המהנדסים, חיל התותחנים והמרגמות, חסיכה 4, חסיכה 3, מחוז תל-אביב, חסיכה 11, מחוז הדרום, חיל הקשר, הדרות הרפואי, חיל הנסיים, נהגי הפרדות, סוללי ירושלים, "סולל כונה", נהגים אזרחיים, המסורה הצבאית.

ה י ה ת ז ק !

(-) יעקב דורי רב אלוף

ר מ ט כ ל

פקודת יום של הרמטכ"ל, לפתיחת 'כביש הגבורה' לירושלים (דרך בורמה), 10 בדצמבר 1948
שמיר, בכל מחיר, עמ' 452

שריונית 'דינגי' של חטיבה 7 בעצרת זיכרון לפתיחת 'כביש הגבורה' (דרך בורמה),
7 בדצמבר 1948

מקור : לע"ם, אוסף התצלומים הלאומי D401-088

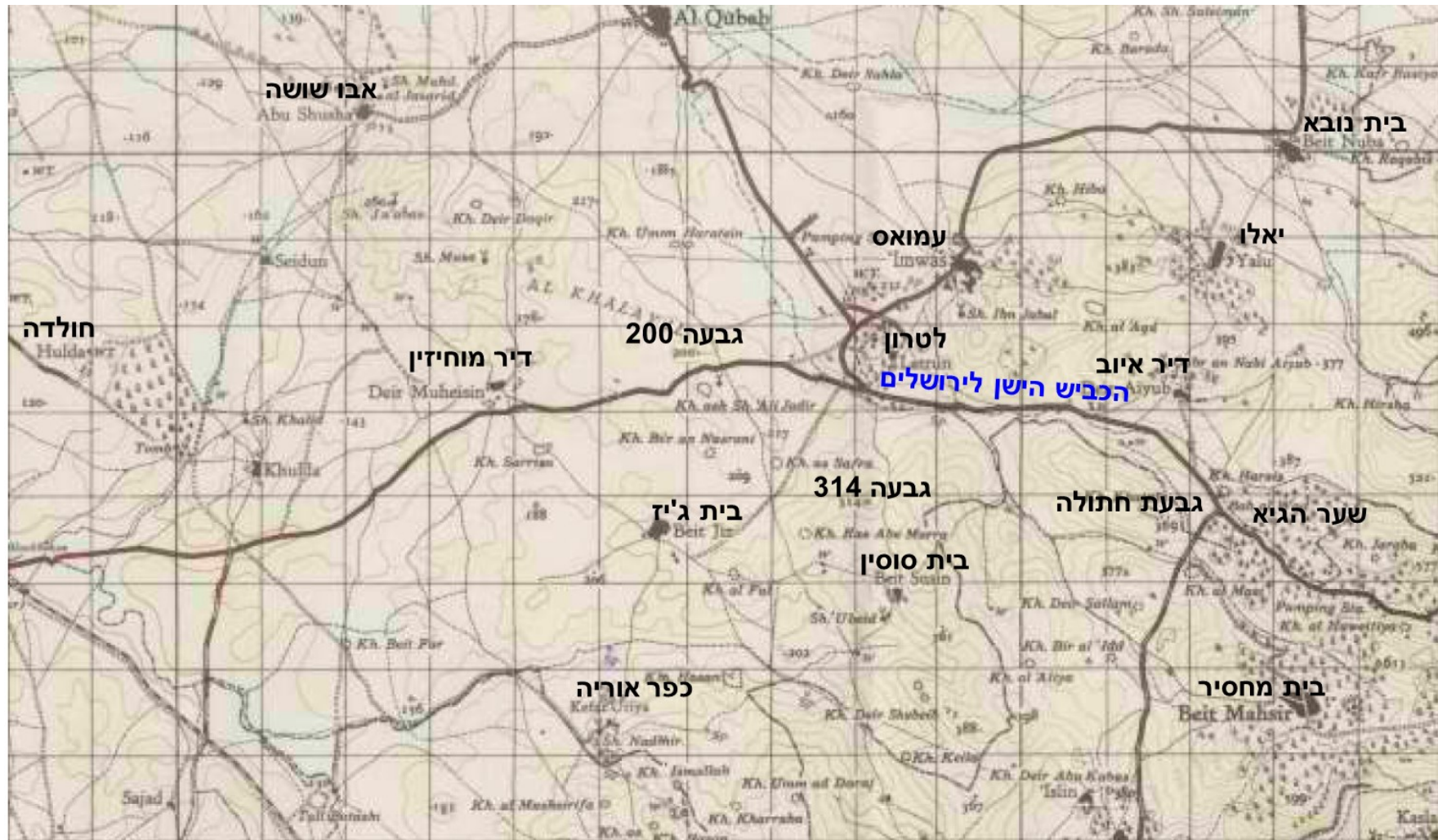
מחלקת חיילי חיל הקשר עם מק-536 בעצרת זיכרון לפתיחת 'כביש הגבורה' (דרך בורמה), 7 בדצמבר 1948
מקור: לע"ם, אוסף התצלומים הלאומי 093-401-D

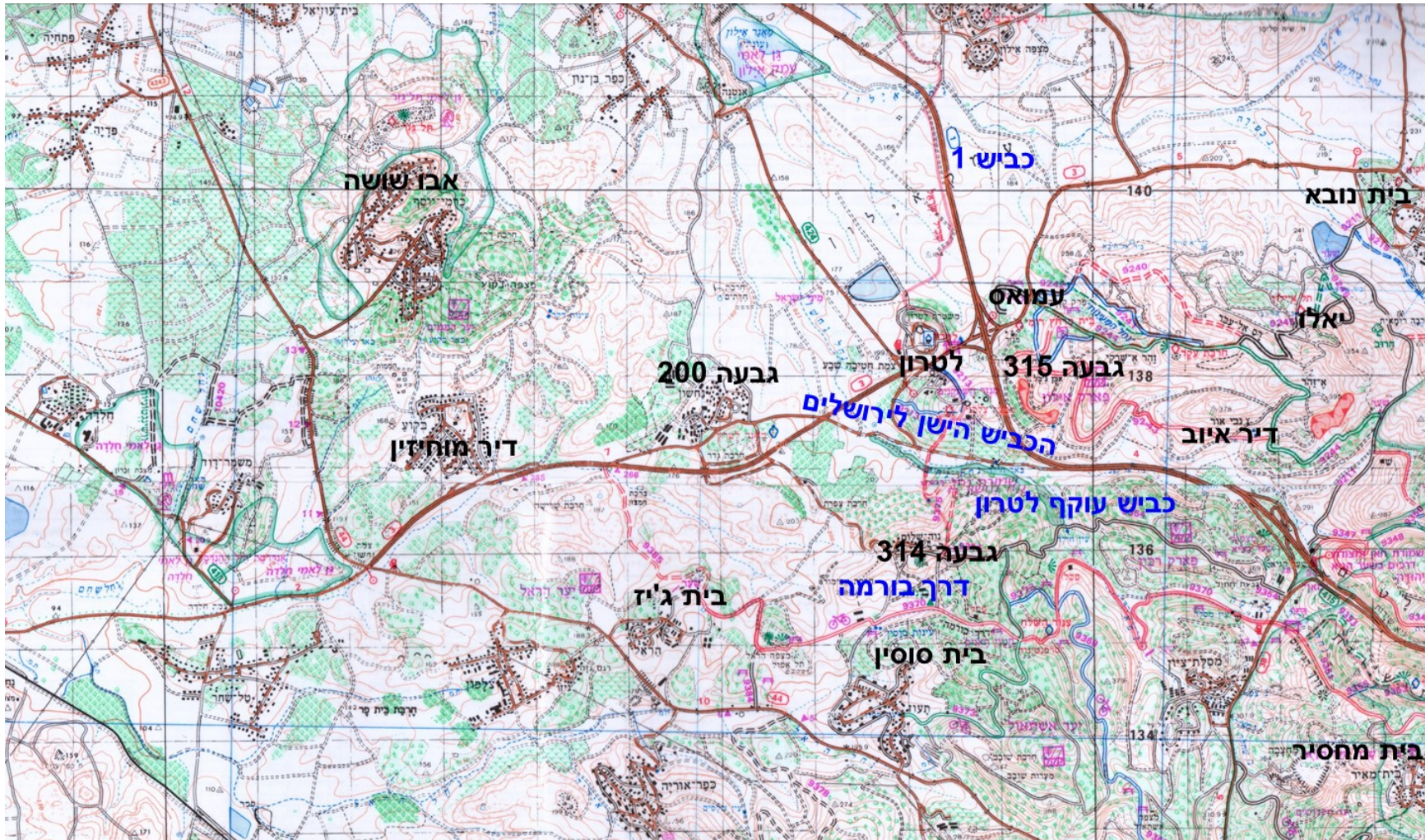
משטרת לטרון, תצפית צפונית-מזרחית מגבעה 200, יוני 1948
מקור: ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 0/55849

תצלום אוויר של אזור הפעולה, 1956
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון
279-922/1975

מפת מרחב הלחימה, קרבות לטרון, מלחמת העצמאות
הרקע: מפת בסיס 1:100,000 משנת 1942, עדכון חלקי 1947, הודפס בידי צה"ל אוגוסט 1948
ארכיון המדינה ISA-Collections-Maps-000gkne (מפה-427/1)

מפת מרחב הלחימה, קרבות לטרון, מלחמת העצמאות
הרקע: מפת סימון שבילים 50,000, המרכז למיפוי ישראל 2006